

IDENTITEIT & CONTACT

EEN ETNOGRAFIE OVER DE INWONERS VAN BAARLE

HESTER SMEITINK & ANNE VAN DER STELT

Universiteit Utrecht

Studie: Culturele Antropologie en Ontwikkelingssociologie

Student: Hester Smeitink

Studentennummer: 5913241

Email: h.a.c.smeitink@students.uu.nl

Student: Anne van der Stelt

Studentennummer: 5861446

Email: a.a.vanderstelt@students.uu.nl

Begeleidster: Tessa Verhallen

Email: t.l.verhallen@uu.nl

Woordenaantal: 21.979

Datum: 25-6-2019

INHOUDSOPGAVE

VOORWOORD	4
KAARTEN	5
1. INTRODUCTIE (HESTER)	6
1.1 Hoofd- & deelvragen	7
1.2 Relevantie.....	8
1.3 Methodologische verantwoording	9
Informed consent.....	11
1.4 Indeling van de scriptie.....	11
2. THEORETISCH KADER	13
2.1 Sociale- en Nationale Identiteit (Anne)	13
Sociale identiteit.....	13
Nationale identiteit.....	14
2.2 Invloed van Fysieke- en Sociale Grenzen op Identiteitsvorming (Anne).....	16
Borderland & Trans-boundary interaction.....	17
Bordering & Othering	19
2.3 Contact (Hester)	20
Contact & grenzen	21
2.4 Positief contact (Hester).....	22
De kracht van samenwerking (Robbers Cave Experiment)	22
2.5 Negatief Contact (Hester).....	23
Vooroordelen, discriminatie & stereotypen	24
Neutralisatie Theorie.....	25
3. CONTEXT	26
3.1 Baarle (Anne).....	26
3.2 Geschiedenis (Anne)	27
3.3 Geografie (Anne)	28
3.4 Bevolking (Hester).....	29
Samenstelling	29
Immigratie en emigratie	30
4. IDENTITEIT (ANNE)	31
4.1 Sociale Identiteit: Het Verenigingsleven	31
4.2 Sociale Identiteit: Sociale Groepen	33
Boeren	33
Niet-Baarlenaren	34
Vriendengroep.....	36

Kakker.....	37
Toeristen.....	38
4.3 <i>Nationale Identiteit: Belgen en Nederlanders</i>	39
Kenmerken van Belgische en Nederlandse inwoners	42
Cultuurverschil tussen België en Nederland	44
4.4 <i>Wij-Zij Denken</i>	45
5. CONTACT IN BAARLE (Hester)	49
5.1 <i>Positief Contact</i>	49
Kort & lang contact.....	49
Plekken waar contact plaatsvindt	50
Gezamenlijke activiteiten/evenementen	50
De mening van Baarlenaren over activiteiten/evenementen in Baarle	53
5.2 <i>Negatief Contact</i>	53
5.3 <i>Gevolgen van Negatief Contact</i>	55
Vooroordelen gebaseerd op nationaliteit	56
Impliciete discriminatie tegenover de Ander	56
Verandering van gedachten (stereotypen).....	57
5.4 <i>Toenemende Samenwerking</i>	58
6. WISSELWERKING IDENTITEIT EN CONTACT	60
6.1 <i>Invloed van Nationale Identiteit op het Onderlinge Contact (Hester)</i>	60
6.2 <i>Invloed van Onderlinge Contact op Nationale Identiteitsvorming (Anne)</i>	61
7. GRENZEN, GEMEENTE, TOERISME EN DE TOEKOMSTVISIE	63
7.1 <i>Fysieke Grenzen (Anne)</i>	63
7.2 <i>Samenwerking Gemeente Baarle-Nassau en Baarle-Hertog (Anne)</i>	64
7.3 <i>Toerisme (Hester)</i>	65
7.4 <i>Toekomstvisie (Hester)</i>	68
8. CONCLUSIE	70
8.1 <i>Identiteit</i>	70
8.2 <i>Contact</i>	73
8.3 <i>Wisselwerking identiteit en contact</i>	74
8.4 <i>Het leven in Baarle</i>	76
8.5 <i>Relatie identiteit en contact</i>	77
9. DISCUSSIE	78
LITERATUURLIJST	81

VOORWOORD

Voor u ligt de scriptie ‘Identiteit en Contact; een etnografie over de inwoners van Baarle’. Dit onderzoek naar de relatie tussen identiteit en contact is uitgevoerd in het enclavedorp Baarle, wat bestaat uit Baarle-Hertog (België) en Baarle-Nassau (Nederland). Deze scriptie is geschreven in het kader van het bachelorproject van de bacheloropleiding ‘Culturele Antropologie en Ontwikkelingssociologie’ aan Universiteit Utrecht. Van november 2018 tot en met januari 2019 zijn wij bezig geweest met het opzetten van ons onderzoek. In de daaropvolgende drie maanden hebben wij in Baarle gewoond om ons veldwerk uit te voeren. Vanaf april tot en met juni zijn wij bezig geweest met het schrijven van deze scriptie.

Het afstuderen is een leerzaam proces geweest waarbij wij kennis en vaardigheden, die wij tijdens onze studie hebben opgedaan, konden toepassen. Tevens hebben wij, met name tijdens het veldwerk, ook nieuwe vaardigheden ontwikkeld. Bovendien verliep de samenwerking tussen ons goed, wat ons heeft geënthousiasmeerd om dit project samen succesvol af te sluiten.

Onze begeleidster, Tessa Verhallen, heeft ons tijdens deze periode geholpen met het structureren van ons onderzoek. Daarnaast heeft zij ons altijd van goede feedback voorzien om onze onderzoeksopzet, onderzoeksvragen en scriptie zoveel mogelijk te perfectioneren. Bij deze willen wij Tessa graag bedanken voor de fijne begeleiding en ondersteuning tijdens dit project.

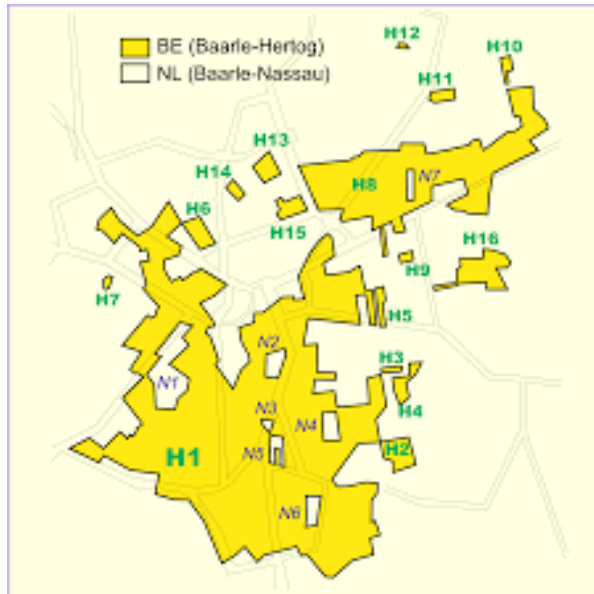
Verder willen wij alle informanten bedanken die hebben meegewerkt aan dit onderzoek. Zonder hun medewerking hadden wij dit onderzoek nooit kunnen voltooien. Tevens willen wij de familie Verberk bedanken voor de huisvesting en de goede zorgen. Als laatste willen wij alle inwoners van Baarle bedanken voor de gastvrijheid en de tijd die ze voor ons vrijmaakten. We hebben drie maanden lang genoten van het dorp en haar inwoners. Baarle zal daardoor voor ons altijd bijzonder blijven.

Wij wensen u veel leesplezier toe.

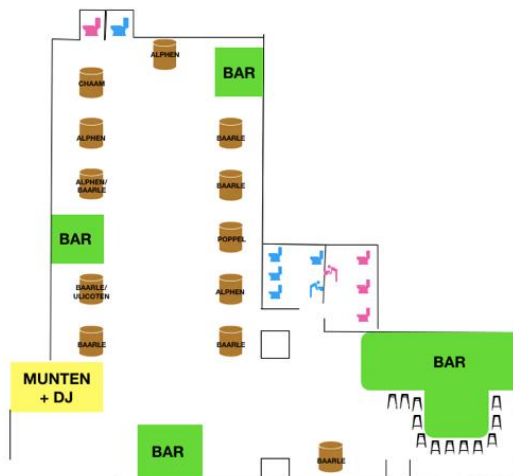
Hester Smeitink & Anne van der Stelt

KAARTEN

Figuur 1¹: Enclavegebied Baarle

Figuur 2²: Plattegrond café de Lindeboom tijdens carnaval

¹ Uit eigen werk, door: Tos. Bron: https://nl.m.wikipedia.org/wiki/Bestand:Baarle-Nassau_-_Baarle-Hertog-nl.png

² Plattegrond van café de Lindeboom in Baarle. De bruine figuren staan voor de vaten waar vriendengroepen zich omheen verzamelen. De plaatsnaam verwijst naar het dorp waar de vriendengroep vandaan komt. Uit eigen werk, door: Anne van der Stelt.

1. INTRODUCTIE (HESTER)

“De identiteit van Baarle zit enerzijds in het koesteren van een grensoverschrijdend dorp, anderzijds in het benadrukken van de verschillen.” - Leo³

‘Veel plezier in België, hè!’ kregen wij vaak te horen als we aankondigden tien weken in Baarle-Nassau te gaan wonen voor ons afstudeeronderzoek. Na uit te hebben gelegd dat Baarle-Nassau bij Nederland hoorde en Baarle-Hertog bij België werd er vaak begrijpend geknikt. Vervolgens kregen we dan enkele weken later alsnog de vraag hoe het nu in België was. Het was allemaal erg ingewikkeld voor onze omgeving. Maar het was ook ingewikkeld voor ons. Het was wennen om op de fiets een doolhof van rijksgrenzen en grondgebieden te trotseren. Maar de uitdaging was vooral om onze missie te vervullen, het antwoord vinden op onze hoofdvraag. Wij wilden namelijk de ‘Baarlenaar’ leren kennen. Dat bleek toch nog best een uitdaging te zijn. Of het gelukt is en wat onze uitkomsten zijn, kunt u in deze scriptie lezen.

Deze scriptie is het resultaat van tien weken veldwerk naar identiteit en contact in het Brabantse enclavedorp Baarle-Hertog-Nassau⁴. Wij hebben ervoor gekozen om in Baarle onderzoek te doen naar deze onderwerpen, omdat wij veronderstelden dat er iets bijzonders in Baarle aan de gang is. Zoals de theorie ons leert zijn enclavegebieden namelijk vaak broeihaarden voor spanningen en conflicten (Vitunic, 2003; Fouskas, 2005). Twee voorbeelden hiervan zijn Kaliningrad (Vitunic, 2003) en de strijd tussen Turkije en Cyprus (Fouskas, 2005). In deze enclavegebieden is de strijd voornamelijk gericht op macht en grondgebied. Deze strijd wordt niet alleen op politiek niveau gevoerd, maar ook op sociaal en lokaal vlak, namelijk tussen de inwoners van deze enclaves. Op basis hiervan kunnen we veronderstellen dat grenzen een belangrijke waarde kunnen hebben binnen een samenleving. Daarnaast kan een grens mede bepalen hoe iemand zich wenst te identificeren. Tijdens ons vooronderzoek konden wij echter geen spoor vinden van een groot/recent conflict in Baarle. Hoe kan dit? Hebben Baarlenaren

---

³ Alle namen die in deze scriptie worden genoemd zijn pseudoniemen van onze informanten.

⁴ In het vervolg zal de combinatie Baarle-Hertog Baarle-Nassau, Baarle genoemd worden. Tenzij er specifiek wordt verwezen naar één gemeente.

wellicht een bepaalde levenswijze aangenomen waardoor de grenzen niet zorgen voor spanningen? Speelt het hebben van een bepaalde nationaliteit geen rol? Wij wilden het uitzoeken en besloten te vertrekken naar Baarle. Wij hebben ons in Baarle gericht op zowel identiteit als op het onderlinge contact tussen de inwoners.

1.1 Hoofd- & deelvragen

Dankzij dit onderzoek kunnen wij in deze scriptie een antwoord presenteren op onze hoofdvraag: *‘Wat is de relatie tussen hoe inwoners uit het enclavegebied Baarle hun sociale- en nationale identiteit ervaren en de wijze waarop zij in contact staan met elkaar?’* Deze vraag is aan de hand van meerdere onderzoeksvragen onderzocht. Deze deel/onderzoeksvragen zijn hieronder overzichtelijk weergegeven.

Ten eerste wilden wij weten hoe mensen zich in Baarle identificeren. Dit is onderzocht aan de hand van de volgende onderzoeksvragen:

- 1.1 Hoe kijken inwoners uit het enclavegebied Baarle aan tegen hun sociale identiteit?
- 1.2 Hoe kijken de inwoners uit het enclavegebied Baarle aan tegen hun nationale identiteit?
- 1.3 In hoeverre speelt voor de inwoners uit het enclavegebied Baarle het ‘wij-zij denken’ een rol?

Er wordt binnen dit deelonderwerp dus expliciet onderscheid gemaakt tussen sociale- en nationale identiteit. Vervolgens wordt er gekeken in hoeverre het ‘wij-zij denken’ een rol speelt bij de inwoners. Om een relatie aan te kunnen tonen, moet er ook naar een ander aspect gekeken worden. Zoals eerdergenoemd hebben wij gekozen voor contact. Dit is onderzocht aan de hand van de volgende deelvragen:

- 2.1 Hoe ziet het onderlinge contact tussen inwoners eruit?
- 2.2 Is er sprake van gezamenlijke activiteiten/evenementen in het enclavegebied Baarle?
- 2.3 Ondervinden de inwoners uit het enclavegebied Baarle negatief contact?

Er is in eerste instantie gekeken of contact überhaupt plaatsvindt en hoe dit contact eruitziet. Vervolgens wordt het onderscheid gemaakt tussen positief en negatief contact. Om ons nog

verder in de relatie tussen identiteit en contact te verdiepen, hebben wij deelvraag drie opgesteld. Deze vraag belicht de wisselwerking tussen identiteit en contact:

- 3.1 In hoeverre heeft nationale identificatie⁵ invloed op het onderlinge contact volgens de inwoners van het enclavegebied Baarle?
- 3.2 In hoeverre heeft het onderlinge contact invloed op de nationale identiteitsvorming volgens de inwoners van het enclavegebied Baarle?

Tijdens het onderzoek hebben wij ervoor gekozen om nog een vierde, contextuele deelvraag toe te voegen. In het veld merkten wij namelijk dat informanten graag wilden praten over grenzen, de gemeentelijke samenwerking, toeristen en de toekomst:

- 4.1 Hoe ervaren de inwoners uit het enclavegebied Baarle fysieke grenzen?
- 4.2 Hoe ervaren inwoners uit Baarle-Nassau en Baarle-Hertog de samenwerking tussen de twee gemeenten?
- 4.3 Hoe ervaren inwoners uit Baarle-Nassau en Baarle-Hertog het toerisme?
- 4.4 Hoe zien de inwoners uit Baarle-Nassau en Baarle-Hertog Baarle het liefst over 25 jaar?

1.2 Relevantie

‘Ik hoop dat Baarle een voorbeeld voor Europa en de wereld kan zijn.’ - Piet

Dit onderzoek kan ten eerste verduidelijken hoe mensen in een grensgebied zich identificeren op sociaal- en nationaal vlak. Daarnaast belicht ons onderzoek hoe deze mensen, met verschillende sociale- en nationale identiteiten, binnen een enclavegemeente met elkaar in contact staan. Dit contact lijkt veelal positief en vredig, wat Baarle op zich al interessant maakt. Zoals eerder in deze introductie aangegeven zijn enclavegebieden vaak broeihaarden voor conflict. Door de vorming van identiteit en het onderlinge contact in Baarle te belichten hopen wij enigszins te

---

⁵ In deze deelvraag wordt de focus gelegd op nationale identificatie, aangezien het naast elkaar leven van Belgen en Nederlanders kenmerkend is voor Baarle.

verduidelijken waarom Baarle wél een vreedzame gemeenschap kan zijn. Ook zijn de vele initiatieven omtrent samenwerking zeer inspirerend en maatschappelijk relevant. Baarle heeft dus een ware voorbeeldfunctie.

Op theoretisch gebied kan ons onderzoek ook een bijdrage leveren. Onze bevindingen kunnen namelijk bijdragen aan een beter begrip van de betekenis van grenzen in de 21^e eeuw. Ook geeft het nieuwe inzichten in het functioneren van grensgebieden in Nederland & België. Op Antropologisch en Sociologisch vlak kan dit onderzoek wellicht leiden tot een uitbreiding van bestaande theorieën omtrent sociale- en nationale identiteitsvorming. Concluderend kan gesteld worden dat wij door dit onderzoek een breder begrip hopen te creëren van nationale- en sociale identiteitsvorming en de manier waarop dit in relatie staat met contact.

1.3 Methodologische verantwoording

Tijdens ons veldwerk hebben wij gebruik gemaakt van triangulatie. We hebben namelijk veel verschillende methodes kunnen toepassen. Hoe wij dit gedaan hebben en welke methoden wij gehanteerd hebben, zal in deze sectie kort op chronologische wijze worden toegelicht.

We begonnen ons veldwerk met *hanging out & being there*, het informeel observeren van onze populatie (Driessen & Jansen, 2013, 251). We hebben gekozen om deze methoden vanaf het begin actief toe te passen. Op deze manier konden wij wennen aan ons onderzoeksveld en aan onze (potentiële) informanten. Andersom gold dit natuurlijk ook. We vielen namelijk op in een ‘ons-kent-ons’ dorp als Baarle. Mensen moesten ook even aan ons als nieuwelingen wennen. Dankzij deze methode kwam ons onderzoek snel op gang, want *hanging out* leidde al snel tot het hebben van *small talk*.

Het houden van *small talk*, ook wel informele, alledaagse gesprekken (Driessen & Jansen, 2013, 253), hielp ons niet alleen bij het vinden van onze eerste officiële informanten, maar heeft ons ook aan zeer veel relevante data geholpen. In een interviewsetting wordt namelijk niet altijd alles gezegd of worden er sociaal wenselijke antwoorden gegeven. *Small talk* is veel informeler en toegankelijker, waardoor nieuwe zaken aan het licht kunnen komen. Echter brengt *small talk* wel een lastige ethische dimensie met zich mee. We probeerden mensen altijd duidelijk te maken dat wij onderzoek deden, maar dit is niet altijd gelukt. Het was een uitdaging om voor *informed consent* te zorgen bij mensen die je kort en informeel spreekt. Op *informed consent* zal hieronder

nog kort gereflecteerd worden. Door uiterst discreet met onze data om te gaan en de anonimiteit van onze respondenten⁶ te waarborgen, beschermen we alsnog deze groep informanten.

Wij hebben daarnaast tijdens ons onderzoek veel verschillende soorten interviews gehouden: twaalf informele interviews, zestien semigestructureerde interviews (topiclijst), 35 formele interviews⁷⁸ (waarvan twee focusgroepen) en drie *walking*⁹ *interviews*. Gesprekken met instanties, stichtingen, bedrijven of verenigingen voerden wij vrijwel altijd aan de hand van een van tevoren opgestelde topiclijst, ook wel semigestructureerde interviews genoemd (DeWalt en DeWalt, 2011, 139). Dit werkte zeer goed voor ons, aangezien topiclijsten snel zijn opgesteld en aanpasbaar zijn voor elk uniek gesprek. Ook hebben we de kans gekregen om drie keer een *walking interview* (Evans en Jones, 2011, 849) uit te voeren. We hebben veel verschillende en interessante verhalen gehoord over Baarle en de omgeving. Het was een unieke ervaring om een expert uit het dorp vragen te kunnen stellen over Baarle en de omgeving (*spatial mapping*, DeWalt en DeWalt, 2011, 82-83), maar ook over identiteit en contact.

De data uit deze semigestructureerde-, *walking*- en formele interviews vormen de kern van onze resultatensectie en empirische hoofdstukken, aangezien deze interviews zeer specifiek ingingen op onze onderzoeksvragen. Desondanks waren andere methoden uiteraard ook van toegevoegde waarde. Daarnaast hebben wij ook veel participerende observatie toegepast (DeWalt en DeWalt, 2011, 1-3). Dit is een zeer waardevolle methode voor ons geweest, omdat het vooral ons sociale leven en de algemene acceptatie van ons erg heeft gestimuleerd. Wij gingen van ‘die meisjes die hier onderzoek doen’ naar Anne & Hester. Er kan gesteld worden dat wij hierdoor onze objectieve onderzoek houding in gevaar hebben gebracht. Maar, zoals Verhallen (2016, 454) stelt, kan een enigszins non-neutrale, subjectieve houding een positieve uitwerking op de data-verzameling hebben. Wij scharen ons achter dit standpunt, aangezien onze subjectieve houding ons tot meer resultaten heeft geleid en nieuwe inzichten aan het licht heeft gebracht.

---

⁶ Respondenten en informanten betekenen hetzelfde in dit onderzoek en zullen afwisselend worden gebruikt.

⁷ In het vervolg zullen wij gebruik maken van alle informanten (35), de meeste informanten (26-34), veel informanten (11-25), sommige informanten (5-10) en enkele informanten (1-4).

⁸ Van de 35 formele interviews waren er twee focusgroepen waar de informanten een gemiddelde leeftijd hadden van dertien jaar. Bij de overige 33 formele interviews hadden acht personen een leeftijd tussen de 18-24 jaar, zeven personen een leeftijd tussen de 25-34 jaar, een persoon een leeftijd tussen de 35-44 jaar, vier personen een leeftijd tussen de 45-54 jaar, vijf personen een leeftijd tussen de 55-64 jaar, zes personen een leeftijd tussen de 65-74 jaar en twee personen een leeftijd tussen de 75-84 jaar.

⁹ In ons geval vanuit een auto, je zou dit dus een ‘*driving interview*’ kunnen noemen.

Informed consent

Om het gedeelte over methoden af te sluiten willen wij wel kort een kritische blik op ‘*informed consent*’ werpen. Alhoewel het belang van het verkrijgen van *consent* tijdens veldwerk niet onderschat mag worden, is het niet verkeerd om realistisch te zijn. Tijdens kwalitatief onderzoek is het, zoals hierboven aangegeven, soms ontzettend moeilijk en zelfs enigszins nadelig om *informed consent* te realiseren. Verhallen (2016, 458-459) vat kritisch samen waarom dit zo is, zo stelt ze dat het vaak inderdaad simpelweg onmogelijk is om ervoor te zorgen dat écht iedereen geïnformeerd is. Daarnaast benadrukt het vragen om *informed consent* het verschil tussen de onderzoeker en het subject op een koloniale wijze. Oftewel, de onderzoeker wordt boven het subject verheven. Dit kan negatieve gevolgen hebben voor de onderlinge verstandshouding en de kwaliteit van de data. Ook kan nooit volledig vastgesteld worden of een participant daadwerkelijk begrijpt wat de doeleinden van een onderzoek zijn. Daarnaast kan het herhaaldelijk om consent vragen erg hinderlijk zijn. Dit betekent niet dat de ethische waarde van *informed consent* genegeerd moet worden, maar dat er binnen de Antropologie wellicht een meer reflectieve omgang met *informed consent* mag zijn.

1.4 Indeling van de scriptie

U heeft zojuist de introductie gelezen, de rest van de thesis zal als volgt opgebouwd zijn. Het eerstvolgende gedeelte is het theoretisch kader. Hierin zullen de centrale theoretische concepten waarop ons onderzoek berust uiteengezet worden. Als eerste zal het deelonderwerp identiteit uitgewerkt worden. Deze sectie zal de volgende concepten en bijbehorende theorieën bespreken: sociale identiteit, nationale identiteit, *borderland*, *trans-boundary interaction*, *bordering* en *othering*. Hierna zal de focus op contact liggen. Daarbij horen de volgende concepten met bijbehorende theorieën: contact en grenzen, negatief contact, stereotypen en discriminatie, positief contact en de kracht van samenwerking. Na het theoretisch kader zal een contextueel hoofdstuk volgen. Hierin worden de geschiedenis en geografie van Baarle onder andere uiteengezet. Ook zal er aandacht zijn voor de bevolkingsopbouw. Na deze contextuele sectie volgt het hart van onze scriptie: de empirische hoofdstukken. In deze hoofdstukken worden de antwoorden op onze eerdergenoemde deel- en onderzoeksvragen besproken op basis van de door ons gevonden data. Dit zal gebeuren in dezelfde volgorde als hierboven aangegeven is. Na

deze empirische hoofdstukken zal onze uiteindelijke conclusie volgen met daarop aansluitend de discussie. Afsluitend vindt u onze literatuurlijst.

2. THEORETISCH KADER

2.1 Sociale- en Nationale Identiteit (Anne)

In dit onderzoek focussen wij ons op sociale- en nationale identiteit. Aan de hand van de sociale identiteit kan er een beeld geschetst worden van het leven van de inwoners van Baarle op sociaal gebied. Denk hierbij aan het verenigingsleven, maar ook aan verschillende sociale groepen in het dorp. Aan de hand van de nationale identiteit wordt het duidelijk hoe inwoners uit het enclavegebied zich op nationaal vlak identificeren. Denk hierbij aan Belgen en Nederlanders. Wij veronderstellen dat het wonen in het enclavegebied Baarle invloed zal hebben op de manier waarop mensen zich zowel sociaal- als nationaal identificeren.

Sociale identiteit

De werking van sociale identificatie kan worden uitgelegd aan de hand van de Sociale Identiteitstheorie (SIT). De theorie stelt dat verschillen tussen groepen het resultaat zijn van de strijd tussen groepen om een eigen unieke, positieve identiteit te hebben. Met behulp van deze identiteit probeert een groep zich te onderscheiden van een andere groep (Hindriks et al., 2014, 55). Door dit proces wordt een sociale identiteit gecreëerd.

De Sociale Identiteitstheorie bestaat uit vier verschillende componenten, namelijk sociale categorisatie, sociale identiteit, sociale vergelijking en psychologische groepsverschillen (Taylor & Moghaddam, 1987, 73-74). Deze componenten zorgen voor het ontstaan van een sociale identiteit van een persoon. De eerste belangrijke component van de Sociale Identiteitstheorie is sociale categorisatie. Sociale categorisatie betekent dat mensen de wereld categoriseren in subgroepen (Spears, 2011, 203). In deze groepen worden sociale objecten¹⁰ of activiteiten samengebracht die gelijke individuele acties, intenties en manieren van geloven hebben. Wanneer een individu realiseert dat hij/zij bij een bepaalde sociale categorie behoort, dan neemt hij/zij de

---

¹⁰ Sociale objecten zijn objecten die betekenis krijgen door processen van reïficatie (bijvoorbeeld een ritueel) (Raphael, 2017).

sociale identiteit aan die bij deze categorie hoort. Bij deze sociale identiteit horen zowel de positieve- als negatieve eigenschappen van het lidmaatschap van de deze groep (Taylor & Moghaddam, 1987, 74). Individuen worden lid van een groep, omdat ze de fundamentele behoefte hebben om ergens bij te horen en zich daar goed bij de voelen. Daarnaast is men als persoon continue bezig met het (positief) vergelijken van zichzelf met de Ander. In dit proces probeer een individu de eigen groep boven de andere groep te plaatsen¹¹ (Taylor & Moghaddam, 1987, 75). Turner et al. (1979) hebben met hun minimale groep studies aangetoond dat categorisatie in sociale groepen voldoende is voor *ingroup favouritisme*, ook wel het begunstigen van je eigen groep ten opzichte van een andere groep. Maar categorisatie kan ook leiden tot *outgroup derogation*, ook wel negatief gedrag tonen naar de andere groep. En tot slot zijn individuen continue bezig met het maken van psychologische groepsverschillen, waarbij ze aan de ene kant willen behoren tot een positieve groep, maar aan de andere kant zichzelf willen onderscheiden (Taylor & Moghaddam, 1987, 76). Kortom, deze vier componenten van de Sociale Identiteitstheorie vormen uiteindelijk de sociale identiteit van een persoon. Het is hierbij belangrijk om te vermelden dat identiteit van elk individu *unfixed* is en verandert over tijd, door levenservaringen en relaties met anderen (Terlouw, 2018, 526).

Nationale identiteit

Nationale identiteit is onderdeel van de concepten natie en nationalisme. In de Antropologie wordt de term natie ook wel gebruikt om grote groepen van mensen of gemeenschappen met min of meer dezelfde cultuur aan te duiden (Eriksen, 2002). Eriksen (2002, 118) noemt nationalisme de ideologie van de moderne natiestaat. Gellner (1987, 134) voegt hieraan toe dat nationalisme wordt gebruikt om een verbinding te maken tussen etniciteit en de staat. Als een staat gedomineerd wordt door een etnische groep, dan wordt deze staat ook wel een natiestaat genoemd. In deze natiestaat zijn de identiteitskenmerken, zoals taal of religie, vastgelegd in de officiële symboliek en wetgeving.

---

¹¹ Wanneer wij het in het vervolg zullen hebben over de ‘eigen groep’, dan spreken wij over de groep waarin een individu zichzelf categoriseert. De ‘andere groep’ wordt beschouwd als de groep waarin een individu zichzelf niet categoriseert.

Cohen (2000) is het niet eens met deze beschrijving van nationalisme. Cohen (2000, 150) beweert dat de beschrijving van nationalisme als een ideologie een grove generalisatie is. Nationalisme kan volgens Cohen (2000, 151) namelijk niet beschouwd worden als een sentiment dat op zichzelf staat, maar moet worden beschouwd als een begrip dat wordt gevormd door verschillende factoren zoals cultuur, burgerschap, grenzen, ruimte en tijd. Binnen een natie kunnen dus verschillende soorten nationalismen bestaan, doordat er verschillende factoren zijn die elkaar beïnvloeden. Ook Anderson (1991) gelooft niet in het idee van de natie, hij beschrijft de natie namelijk als een *imagined community*. In deze *imagined community* beschouwen mensen zichzelf als deel van een nationale gemeenschap, maar zullen ze zich nooit op een betekenisvolle manier verbonden voelen met de meerderheid. In plaats daarvan is het gevoel van gemeenschap *imagined* door nationale evenementen, zoals sportevenementen, verkiezingen, et cetera¹².

Wat alle bovenstaande auteurs wel beschrijven in hun werk is de relatie tussen nationalisme en cultuur. Eriksen (2002, 122) beschrijft de relatie tussen nationalisme en cultuur als ‘het steeds over doen van bepaalde tradities, waardoor de tradities worden gevestigd als vaststaande symbolen en onderdeel worden van het nationalistische discours’. Doordat individuen bepaalde culturele kenmerken¹³ laten zien binnen het nationalisme, proberen ze zich te onderscheiden van andere groepen om zo een gevoel van een natie te creëren (Eriksen, 2002, 124). Bovendien zullen individuen meer vooroordelen hebben naar de andere groep wanneer er sprake is van een sterkere nationale identificatie. De nationalistische ideologie berust dus op het idee van politieke insluiting en grenzen. Deze politieke insluiting en grenzen zorgen vervolgens voor categorisatie van individuen als leden van dezelfde cultuur (Eriksen, 2002, 123).

Kortom, Antropologen beschouwen ruimte en tijd als belangrijke dimensies waarbinnen de relatie van sociale- en nationale identiteit zichtbaar wordt (Eriksen, 2002). Hierin wordt het gevoel van verbondenheid tussen het individu en de natie zichtbaar. Cohen (2000, 150-152) beschrijft dat er geen twijfel bestaat over het feit dat het verschil in ruimte, bijvoorbeeld

---

¹² In dit onderzoek houden wij ons vast aan de definitie van nationalisme door Cohen (2000) en Anderson (1991).

¹³ Hiermee worden alle eigenschappen en gedragingen die voortkomen uit de cultuur van mensen bedoeld.

platteland of stad, bijdraagt aan de manier waarop individuen zich identificeren. Elke ruimte heeft dus haar eigen identiteit. Denk hierbij aan lokale gemeenschappen die hun eigen identiteit hebben, ook wel een lokale identiteit. Lokale gemeenschappen baseren deze lokale identiteit op gelijkheid binnen de gemeenschap¹⁴ en verschil met andere gemeenschappen (Terlouw, 2017, 527). Niet alleen vormen mensen ruimte, maar ruimte vormt ook mensen. Identiteit kan dus worden gezien als een ruimtelijke categorie. In deze ruimtelijke categorie willen mensen zich positief vergelijken met plekken naast de eigen ruimte, maar voelen ze zich ook bedreigd door deze naaste plekken (Benwell and Stokoe, 2006, 218). Deze lokale identiteit verschilt van de sociale identiteit, omdat het de ruimte meeneemt in de identiteitsvorming. Daarnaast verschilt de lokale identiteit van de nationale identiteit, omdat individuen zich binnen de lokale identiteit niet verbonden voelen met de natie, maar juist met de lokale gemeenschap. In de empirische hoofdstukken zal blijken of dit in Baarle ook het geval is.

2.2 Invloed van Fysieke- en Sociale Grenzen op Identiteitsvorming (Anne)

Zoals hierboven beschreven, zijn ruimte en tijd belangrijke dimensies waarbinnen sociale- en nationale identiteiten worden gevormd. Aangezien ruimte en tijd componenten zijn van de vorming van identiteit en Baarle bestaat uit een wirwar van grenzen, zullen we in dit deel specifiek aandacht besteden aan de rol van grenzen bij identiteitsvorming. Wij beschouwen rijksgrenzen tussen landen als fysieke grenzen. Deze fysieke grenzen zorgen in Baarle voor het onderscheid tussen Belgen en Nederlanders¹⁵. De Sociale Identiteitstheorie geeft aan de hand van categorisatie aan hoe sociale grenzen worden gevormd tussen sociale groepen. Om de sociale grenzen te kunnen aanduiden is het belangrijk om eerst de fysieke- en sociale ruimte te omschrijven waarin deze verschillende identiteiten ontstaan. Dit doen wij aan de hand van de begrippen *borderland* en *trans-boundary interaction*. Vervolgens koppelen we de fysieke- en sociale ruimte aan de concepten *bordering* en *othering* die invloed uitoefenen op de identiteitsvorming van een individu. In de empirische hoofdstukken zal duidelijk worden op

---

¹⁴ Gelijkheid op basis van gemeenschappelijke normen en waarden.

¹⁵ Verder in het onderzoek zal blijken dat de fysieke grenzen in Baarle niet per se een onderscheid maken tussen Belgen en Nederlanders. Aangezien er ook Belgen in Baarle-Nassau en Nederlanders in Baarle-Hertog wonen.

welke wijze de fysieke- en sociale grenzen invloed hebben op de identiteitsvorming van de inwoners van Baarle.

Borderland & Trans-boundary interaction

Om de begrippen *borderland* en *trans-boundary interaction* goed te kunnen beschrijven is het belangrijk om eerst het begrip *border* te definiëren, ook wel grens. Een grens is een lijn die twee naties scheidt of, binnen een staat, een provincie van een andere provincie scheidt. De essentiële functies van een grens zijn het houden van mensen in hun ruimte. Daarnaast controleert, behoudt en reguleert de grens de interacties tussen mensen. Een *borderland*¹⁶ is een regio die grenst aan de grens, ook wel een *trans-boundary*¹⁷ regio. Het grensgebied is een grensoverschrijdende regio die culturele eigenschappen bezit van beide landen aan de grens. Daarnaast produceert het grensgebied een geografische regio van identiteit, ook wel de eerdergenoemde lokale identiteit. Deze lokale identiteit verschilt van de twee aangrenzende nationale identiteiten (Flint, 2017, 160). Er zijn vijf belangrijke processen die een grensgebied vormen (Martínez, 1994):

1. *Transnationalism*: grensgebieden worden beïnvloed door, en delen soms de waarden, ideeën, gewoonten en tradities van het andere land. Hierdoor daagt het grensgebied de ideologische eenheid van nationale cultuur uit.
2. *Otherness*: in het grensgebied verschilt de cultuur van het merendeel van de populatie van de staat. De meerderheid van de populatie van de staat beschouwt het grensgebied als verschillend van hun eigen cultuur.
3. *Separateness*: *otherness* kan zorgen voor een ideologische en functionele scheiding van de rest van de staat.
4. *Areas of cultural accommodation*: door discriminatie van inwoners uit het moederland naar inwoners van het grensgebied, kunnen inwoners van het grensgebied een gevoel van solidariteit creëren dat culturele verschillen overtreft.
5. *Places of international accommodation*: functionele samenwerking en culturele fusies zorgen voor internationale samenwerking in grensgebieden.

---

¹⁶ *Borderland* = grensgebied.

¹⁷ *Trans-boundary* = grensoverschrijdend.

Deze processen dragen bij aan het creëren van de identiteit van grensgebieden. In de empirische hoofdstukken zullen deze concepten worden toegepast op het enclavegebied Baarle.

Daarnaast is niet elk grensgebied hetzelfde. Martínez (1994, 6) onderscheidt vier grensgebied typen, namelijk *alienated borderlands*, *coexistent borderlands*, *interdependent borderlands* en *integrated borderlands*. In dit onderzoek zullen wij ons met name focussen op een *integrated borderland*¹⁸, aangezien Baarle behoort tot dit soort grensgebied¹⁹. In een *integrated borderland* laten de buurlanden alle politieke verschillen achterwege om op deze manier te kunnen profiteren van elkaar. Nationalisme maakt hier plaats voor een nieuwe internationalistische ideologie die vreedzame relaties en verbeteringen in de kwaliteit van het leven van mensen in beide landen benadrukt. Elke natie neemt afstand van een belangrijk deel van haar soevereiniteit om op deze manier wederzijdse vooruitgang te boeken (Martínez, 1994, 9). Maar om tot deze wederzijdse vooruitgang te komen is er grensoverschrijdende interactie nodig. Om tot grensoverschrijdende interactie te komen zijn de volgende condities nodig: 1) er is geen onenigheid over de grens, 2) interactie tussen wetgevingen van beide landen is gemakkelijk, 3) de grens geeft een gevoel van veiligheid, 4) het gebruik van gedeelde bronnen is mogelijk, 5) er is sprake van een lokaal bestuur (Newman, 2005, 337). Als deze grensoverschrijdende interactie op een goede manier functioneert, dan zal de samenwerking tussen de buurlanden leiden tot begrip tussen de populaties. Hierdoor lijkt het alsof de fysieke grens verdwijnt (Newman, 2005, 336). In de conclusie zal blijken of dit ook geldt voor het enclavegebied Baarle.

Een open internationale omgeving stelt grensgebieden bloot aan buitenlandse waarden, ideeën, gebruiken, tradities, instellingen, et cetera. Mensen die wonen in een grensgebied kunnen gemakkelijk zien hoe leden van andere samenlevingen hun brood verdienen, hoe zij omgaan met het dagelijks leven, hoe zij een opleiding krijgen en hoe zij hun verantwoordelijkheden als burgers uitoefenen. Consumenten kunnen buitenlandse producten kopen, werkgevers hebben toegang tot buitenlandse werknemers, et cetera (Martínez, 1994, 10). Mensen die wonen in het grensgebied interacteren dus graag met ‘de andere’ kant, met name als er voordelen te behalen

---

¹⁸ *Integrated borderland* = geïntegreerd grensgebied.

¹⁹ In de empirische hoofdstukken zal verder worden toegelicht waarom Baarle kan worden beschouwd als een *integrated borderland*.

zijn, zoals economische mogelijkheden (Newman, 2005, 339). De grensoverschrijdende voordelen worden gemaximaliseerd en de kosten van grensoverschrijdende overloopeffecten en externe kosten worden geminimaliseerd. Dit leidt dus tot voordelen aan beide zijden (Newman, 2005, 336). In de empirie zal blijken welke gevolgen deze ‘interactie met de andere kant’ heeft voor de nationale identiteitsvorming van de inwoners van Baarle.

Bordering & Othering

Zoals hierboven beschreven, lijkt een goede samenwerking tussen buurlanden de fysieke grenzen te laten verdwijnen tussen deze landen. Het proces van grensvorming wordt *bordering* genoemd, ook wel het maken, veranderen en laten verdwijnen van grenzen (van Houtum & van Naerssen, 2002, 126). Geografische studies beschrijven dat deze vorming van grenzen het resultaat is van politieke, sociale en/of economische processen. Deze fysieke grenzen duiden vaste materiële gebieden aan. Maar, tegenwoordig hebben grenzen ook andere betekenissen. Grenzen worden namelijk niet meer alleen gezien als fysieke grenzen, maar ook als sociale grenzen (Gelbman & Timothy, 2011, 112). Dit betekent dat grenzen geen vaste materiële gebieden meer aanduiden. De sociale grenzen behouden hun materiële dimensie, maar deze materiële dimensie bepaalt niet meer de macht en de betekenis. Sociale grenzen symboliseren dus een sociale praktijk van ruimtelijke scheidingen.

Traditionele processen voor het maken van grenzen (bijv. afbakening, management, controle) zijn grotendeels functies van de staatsmacht. Maar het rangschikken van individuen op basis van de mate waarin zij tot bepaalde etnische, culturele, politieke en sociale groepen behoren, wordt door de leden van de samenleving gedaan (van Houtum & van Naerssen, 2002, 128). Hierdoor worden grenzen sociaal-ruimtelijk afgebakend. De macht om de criteria van de categorieën of de categorieën zelf te bepalen is een belangrijke factor in de ordening van de samenleving. De sociale grens wordt uitgedrukt aan de hand van een reeks binaire onderscheidingen die de grens beschrijven als een duidelijke scheidingslijn tussen twee tegenstellingen. Voorbeelden hiervan zijn:

- Hier-Daar
- Wij-Zij
- Insluiten-Uitsluiten

- Zelf-Ander
- Binnen-Buiten

Grenzen bestaan in bijna elk aspect van de samenleving, waarbij de mensen worden ingedeeld in groepen die gemeenschappelijke kenmerken hebben (Newman, 2006, 176). Dit proces van het definiëren van de eigen ‘normale’ positie door het distantiëren van de Ander, wordt ook wel *othering* genoemd.

Othering gaat, zoals het woord al zegt, over en om de Ander. Het ‘*otheren*’ is niet exclusief, want *othering* gaat wellicht zelfs nog wel meer over de eigen persoon of groep. Zonder een idee van een distinctieve zelf bestaat er namelijk geen Ander. Deze Ander wordt altijd gekenmerkt door een kenmerk dat de eigen persoon niet bezit (Holslag, 2015, 98). Jensen (2011, 65) voegt hieraan toe dat er een negatieve connotatie aan het begrip *othering* zit. De Ander is namelijk vrijwel altijd de zwakkere persoon of, in de bredere samenleving, een minderheid. De Ander wordt dan ook vaak gedefinieerd in problematische termen en neergezet als inferieur in vergelijking met de dominante persoon of groepering. Dit zorgt ervoor dat mentale grenzen tussen individuen en groepen gecreëerd en versterkt kunnen worden (Holslag, 2015, 98).

Othering versterkt dus de sociale categorisatie en polarisatie, maar daarbij draagt *othering* ook bij aan identiteitsvorming. Door het creëren van de Ander, wordt het idee van de eigen identiteit versterkt, verduidelijkt en positiever beoordeeld.

Wij veronderstellen dat het bestaan van fysieke en sociale grenzen, maar ook de sociale- en/of nationale identificatie, gevolgen zullen hebben voor het onderlinge contact. Vandaar dat wij in ons onderzoek ook het onderlinge contact tussen Baarlenaren betrekken. Hieronder zullen wij het thema contact verder toelichten.

2.3 Contact (Hester)

De volgende sectie zal zich richten op positief en negatief contact en de gevolgen van contact. Voordat dit gedaan kan worden, is het belangrijk om eerst te bepalen wat contact is en hoe dit begrip door ons gedefinieerd wordt. Contact is namelijk een dynamisch begrip, aangezien het zaken omvat als spraak, taal, cognitie en actie. Door het samenspel van spraak, taal, cognitie en actie komt menselijke interactie tot stand. Hierbij speelt ook het lichaam een belangrijke rol. De samenkomst van lichaamstaal en gesproken taal maakt een interactie dan ook compleet

(Goodwin, 1998, 1489). In dit onderzoek beschouwen wij contact als een gesproken interactie tussen mensen, waarbij lichaamstaal een belangrijke rol speelt.

Daarnaast is er een duidelijke variatie in contact. Contact kan namelijk positief, lang, vriendschappelijk en gewenst zijn, maar ook negatief, kort en ongewenst (Allport, 1954). In deze sectie over contact zal het verschil tussen positief en negatief contact belicht worden. Inleidend zal eerst uitgeweid worden over de rol van contact in grensgebieden.

Contact & grenzen

Door de Europese Unie lijken fysieke grenzen binnen Europa langzaam te verdwijnen (Aure, 2011, 171). Grenzen zijn tegenwoordig steeds minder *fixed*: een fysieke grens is niet meer per se gekoppeld aan een materieel gebied. Dit is het resultaat van interactie. Aure (2011, 18) geeft namelijk aan dat contact tussen groepen om en nabij een grens de fysieke grens kan vervagen. Tegelijkertijd heeft *intergroup contact*²⁰ nabij een grens ook de kracht om die vervaagde grens opnieuw te creëren. Grenzen worden dan niet meer als fysieke grenzen gezien, maar als sociale grenzen (Gelbman & Timothy, 2011, 112; Aure 2011, 184). De grens duidt dus niet meer per se een materieel gebied aan, maar ontstaat tussen groepen in de interactie. De fysieke grens verandert dus in een nieuwe, sociale grens door interactie. Fysieke grenzen staan in de 21e eeuw dus niet los van contact. Sterker nog: *intergroup contact* creëert nieuwe sociale grenzen (Aure, 2011, 184).

Daarnaast, zoals in de introductie ook al kort besproken is, is er in grensgebieden opvallend vaak sprake van een extreme vorm van contact: namelijk van conflict (Vitunic, 2003; Fouskas, 2005). Dit gebeurt in de eerdergenoemde *alienated borderlands* (Martínez, 1994, 6). In de empirische hoofdstukken zal blijken dat Baarle echter een *intergrated borderland* is, waar mensen wél vredig samen kunnen leven. Vandaar dat in de volgende sectie positief contact eerst belicht zal worden.

---

²⁰ *Intergroup contact* = contact tussen twee groepen.

2.4 Positief contact (Hester)

Positief contact is langdurig, gewenst en vriendschappelijk contact. Positief contact heeft dus ook positieve gevolgen, die uitgelegd kunnen worden aan de hand van de Contact Theorie. De voorganger van deze theorie is de Contact Hypothese. Wij achten het belangrijk om eerst deze hypothese kort uiteen te zetten, aangezien deze de bouwstenen vormt van de Contact Theorie.

De hypothese stelt het volgende: wanneer een dominante groep vaker geconfronteerd wordt met leden van een kleinere, zwakkere groep, is er een grotere kans op positieve interactie tussen deze twee groepen. Door deze interactie leren de twee groepen meer over elkaar, wat vervolgens kan leiden tot meer wederzijds begrip (Allport, 1954, 281). Contact is daarom, volgens hem, een mechanisme dat zeer effectief negatieve stereotypen kan wegnemen. Dit gaat echter alleen op als het contact aan bepaalde voorwaarden voldoet.

Pettigrew & Tropp (2008) trokken deze hypothese echter in twijfel. Zij verrichtten meer onderzoek en stelden de definitieve en relevantere Contact Theorie op. In dit onderzoek zullen wij deze theorie hanteren om positief contact te definiëren. Deze theorie stelt dat langdurige positieve contactuele ervaringen tussen de dominante groep en de kleinere groep ervoor zullen zorgen dat ze minder angst voor elkaar hebben. Ook zal de dominante groep meer empathie voor de kleinere groep gaan voelen. Dit kan vervolgens negatieve gevoelens effectief wegnemen. Stereotypen worden echter niet per se verminderd. Daarnaast verwacht de theorie van Pettigrew & Tropp (2008) dat Allport zijn voorwaarden niet noodzakelijk zijn (Wagner et al., 2006, 381).

Er kan geconcludeerd worden dat de Contact Theorie dus een theorie is die ervan uitgaat dat meer mogelijkheid tot contact tussen de dominante groep en de kleinere groep positieve gevolgen heeft voor het onderlinge contact, omdat het wederzijdse angst wegneemt.

De kracht van samenwerking (Robbers Cave Experiment)

Om deze sectie over positief contact af te sluiten zal een treffend voorbeeld van positief contact in grensgebieden gebruikt worden, namelijk de mogelijkheid tot (internationale) samenwerking. Verscheidene wetenschappelijke theorieën en experimenten bevestigen de kracht van

samenwerking²¹. Om dit kort te illustreren zal Sherif's Robbers Cave Experiment gebruikt worden (Spini et al, 2008, 921)²². Dit experiment vond plaats op een zomerkamp, waar door wetenschappers een conflict tussen twee groepen jongeren werd gecreëerd. Midden in het conflict kregen de jongeren een gemeenschappelijke missie die alleen door een goede samenwerking vervuld kon worden. Dankzij deze samenwerking de-escaleerde het conflict. Daarnaast vormde de nieuwe samengevoegde groep ook nieuwe unieke, positieve normen. In dit experiment kwam dus het bijzondere potentieel van samenwerking naar voren: het kan positief contact bewerkstelligen. In empirisch hoofdstuk 5 zal dit experiment gekoppeld worden aan een situatie in Baarle.

2.5 Negatief Contact (Hester)

Naast positief contact is er ook negatief contact, dit is kort, ongewenst, onprettig en soms gedwongen contact. Negatief contact is ook contact dat actief vermeden wordt en in feite dus niet letterlijk plaats hoeft te vinden (Allport, 1954, 263-264). Allport (1954, 263) stelt dat negatief contact het vaakst voorkomt in de vorm van '*casual contact*'. '*Casual contact*' is kort, ongewenst contact dat bij toeval plaatsvindt. Volgens hem kan dergelijk contact reeds bestaande vooroordelen verergeren. Dit komt doordat mensen zich in het algemeen focussen op gedrag dat hun negatieve ideeën over de andere groep bevestigt. Bij kort, '*casual contact*' is er een verhoogd risico op deze bevestiging. Om een koppeling te maken naar de contact theorie: contact kan dus volgens Allport alleen positief zijn als het langdurig is.

De Realistische Conflict Theorie geeft ook interessante inzichten met betrekking tot negatief contact. De Realistische Conflict Theorie gaat er namelijk vanuit dat meer mogelijkheid tot contact met een andere groep zal leiden tot meer onrust onder de eigen groep. Dit is dus het tegenovergestelde van wat de eerdergenoemde Contact Theorie (Pettigrew & Tropp, 2008) beweert. Deze onrust ontstaat doordat de andere, buitenstaande groep gezien kan gaan worden als een bedreiging voor sociaal, nationaal en cultureel belangrijke zaken voor de eigen groep. Om met deze dreiging om te gaan, zal de eigen groep meer bevooroordeeld zijn en zal het de andere,

---

²¹ Zie Hoofdstuk 2.2: Invloed van Fysieke- en Sociale Grenzen op Identiteitsvorming.

²² Zie Hoofdstuk 5: Contact.

buitenstaande groep meer gaan discrimineren (Coser, 1956, 54). Kortom, meer mogelijkheid tot contact kan dus ook een zeer negatieve werking hebben. Een toename van kort onderling contact kan leiden tot een negatieve sfeer in een samenleving, met meer discriminatie, stereotypen en vooroordelen als gevolg. In de empirische hoofdstukken zal blijken hoe dit naar voren komt in Baarle.

Vooroordelen, discriminatie & stereotypen

Negatief contact is, zoals eerder aangegeven, relevant in grensgebieden, omdat twee groepen elkaar hier treffen. Ondertussen is negatief contact ook erg lastig om te onderzoeken en te definiëren. Dit komt doordat negatief contact vaak grotendeels vermeden wordt of maar heel kort plaatsvindt (Pettigrew et al, 2011, 277). De gevolgen van negatief contact zijn daarom misschien beter uit te leggen. Deze gevolgen zijn een toename van vooroordelen, discriminatie en het hebben van stereotypen.

‘Vooroordelen’ is een intersectioneel concept, dat wordt gekenmerkt door een algemene negatieve houding van een groep of persoon tegenover de eerdergenoemde Ander²³. Deze Ander is vaak een minderheid en wordt geconstrueerd op basis van een extern kenmerk, zoals nationaliteit, etniciteit, geslacht, of een combinatie van deze categorieën (Dovidio et al, 1996, 278). Nadat deze groep geconstrueerd is, wordt deze als homogeen gezien (Raabe & Beelmann, 2011, 1716). Vooroordelen zijn dus negatieve generalisaties. Deze generalisaties hoeven niet per se reëel te zijn. Dit betekent echter niet dat vooroordelen geen reële consequenties kunnen hebben voor de omgang tussen mensen en groeperingen.

Op basis van vooroordelen kunnen mensen vervolgens gediscrimineerd worden, discriminatie is alleen een stuk explicieter. Het is daarnaast een subjectief begrip en daarom moeilijk te definiëren. Wat wel gesteld kan worden is dat discriminatie het oneerlijk en negatief behandelen van een individu of groep op basis van een extern kenmerk is (Dovidio et al, 1996, 279). Naast negatieve discriminatie bestaat er ook ‘positieve’ discriminatie, waarbij een groep of persoon met een bepaald kenmerk juist een meer positieve behandeling geniet (Blommaert, van Tubbergen & Coenders, 2012, 66).

---

²³ Zie Hoofdstuk 2.2: Invloed van Fysieke- en Sociale Grenzen op Identiteitsvorming.

Tot slot kan negatief contact leiden tot stereotypen. Dit zijn cognitieve schema's die mensen helpen informatie over anderen te verwerken (Dovidio et al, 1996, 281). Deze verwerking houdt in dat individuen op basis van een bepaald kenmerk in categorieën worden geplaatst. Anderen worden vaak ingedeeld op basis van een negatief kenmerk, waardoor stereotypen vaak ook negatief zijn. Stereotypen kunnen daarom gezien worden als een cognitief component van de eerdergenoemde vooroordelen (Dovidio et al, 1996, 292, 302).

Neutralisatie Theorie

Om het gedeelte over negatief contact af te sluiten zal de Neutralisatie Theorie kort uiteengezet worden. De Neutralisatie Theorie is een theorie ontwikkeld door Matza & Sykes (1957), die uitlegt waarom mensen zich soms kwalijk (of zelfs crimineel) gedragen tegenover anderen (Lanier & Henry, 2010, 176-180). Deze theorie stelt dat mensen namelijk bepaalde excuses gebruiken om hun slechte gedrag te justificeren. Deze excuses worden binnen deze theorie 'neutralisatie technieken' genoemd. Enkele voorbeelden hiervan zijn:

- Ontkennen van verantwoordelijkheid: "het is niet mijn schuld, toen ik het deed was ik namelijk dronken."
- Ontkennen dat er een rechtvaardig slachtoffer is: "de persoon had het verdiend."
- Claimen dat het normaal gedrag is: "iedereen doet het, dus waarom is het erg als ik het doe?"

Neutralisaties kunnen mensen dus over de rand duwen om een slechte daad te begaan, maar kunnen ook achteraf gebruikt worden om negatief gedrag goed te praten. Dit zal geïllustreerd worden in hoofdstuk 5, in de sectie over negatief contact.

3. CONTEXT

3.1 Baarle (Anne)

Baarle-Hertog-Nassau is een enclavegebied²⁴ in het zuiden van Noord-Brabant dat bestaat uit twee gemeenten, namelijk de gemeente Baarle-Nassau (Nederland) en de gemeente Baarle-Hertog (België). Het dorp Baarle is het enclavedorp wat bestaat uit zowel Belgisch als Nederlands grondgebied. Dit dorp heeft dan ook twee gemeentehuizen, twee burgemeesters, drie basisscholen (twee Nederlands, één Belgisch), twee telefoonnetwerken, twee kerken, twee aanbieders van openbaar vervoer, et cetera. De twee gemeente delen daarentegen ook bepaalde diensten, zoals het VVV-kantoor, de bibliotheek, het cultureel centrum, de milieustraat, et cetera. (Janssen & van Tuijl, 2005, 26). De hulpverlening is jaren een moeilijk onderwerp geweest als het gaat over samenwerking in Baarle. Tien jaar geleden zijn de brandweerkorpsen van Hertog en Nassau samengegaan. De politie werkt nog steeds vanuit het eigen rijk, maar delen wel samen het politiebureau. Daarnaast rijden de politieagenten van Hertog en Nassau vaak samen een patrouille en werken ze nauw samen. Wat ziekenzorg betreft, zijn de Nederlanders nog wel afhankelijk van Breda of Tilburg en de Belgen van Turnhout. Het is voor beide gemeenten dus belangrijk dat de samenwerking goed verloopt. Er moeten namelijk vaak beslissingen gemaakt worden over bepaalde zaken die betrekking hebben op beide gemeenten, bijvoorbeeld over de hulpdiensten, de aanleg van nieuwe wegen, et cetera. (Janssen & van Tuijl, 2005, 27).

In Baarle is er voor inwoners veel te doen. Baarle heeft namelijk een bruisend verenigingsleven en veel actieve stichtingen. De verenigingen en stichtingen variëren van Belgisch, Nederlands en gemengd. Er zijn een aantal verenigingen en stichtingen die zowel een Belgische als een Nederlandse variant hebben. Zo is er bijvoorbeeld een Nederlandse (Gloria UC) en een Belgische (KVV Dosko) voetbalclub, een Nederlandse (KBO) en een Belgische (OKRA) seniorenvereniging, enzovoorts. Aan de andere kant zijn er ook verenigingen en stichtingen die besloten hebben de handen in één te slaan, zoals het Jeugdwerk Baarle, Gloria

---

²⁴ Janssen & van Tuijl (2015, 13) beschrijven een enclave als een stuk grondgebied van land A, dat los van het moederland, geheel omsloten is door grondgebied van land B. Land B noemt zo'n stukje 'buitenland' een enclave (=ingesloten land). Land A spreekt van een exclave (=buitengesloten land).

Atletiek en de Heemkunde. Bij de meeste verenigingen en stichtingen zitten zowel Belgische als Nederlandse leden.

Verder biedt Baarle de mogelijkheid om ergens een hapje te gaan eten of iets te gaan drinken. Er zijn verschillende restaurants en cafés, zoals Den Engel (Ne), De Pomp (Ne), Tourmalet (Be), de Lindeboom (Ne), café Nova - Disco Nel (Be), et cetera. Ook zijn er verschillende snackbars, waar zowel Belgische patatten als Nederlandse frieten worden verkocht. Daarnaast zijn er veel winkels in het dorp, die ook op zondag geopend zijn. Dit zorgt ervoor dat Baarle in het weekend bruist²⁵.

Wat Baarle bijzonder maakt, zijn de landsgrenzen die zichtbaar zijn op de tegels van de straten. Deze grenzen lopen niet alleen over de straten, maar ook door de huizen en tuinen. Om een onderscheid te maken tussen Belgische huizen en Nederlandse huizen hebben beide gemeenten de ‘voordeurregel’ afgesproken (Whyte, 2004, 63). Dit houdt in dat de bewoners van een woning ingeschreven moeten zijn in het bevolkingsregister van de gemeente waar de voordeur zich bevindt. Om de ‘nationaliteit’ van de huizen te herkennen, hebben de Belgische en Nederlandse huizen huisnummerbordjes die, ofwel de Belgische nationale driekleur bevatten, of de Nederlandse vlag. De ‘nationaliteit’ van het gebouw bepaalt in welk bevolkingsregister de inwoners te vinden zijn, met welke gemeente er zaken moet worden gedaan en in welk land belasting moet worden betaald (m.u.v. onroerend goed) (Janssen & van Tuijl, 2005, 34).

3.2 Geschiedenis (Anne)

De oudste geschriften die spreken over Baarle dateren uit 992. Baarle zelf bestaat al veel langer, dit kan mede worden afgeleid uit de naam. Baarle betekent namelijk open kale plaats in het bos (Brekelmans, 1965, 7). Dit slaat terug op de periode van de jagers en verzamelaars.

In 1198 scheidde Baarle zich in tweeën. De hertog van Brabant behoudt na deze scheiding Baarle-Hertog en zijn leenheer, de heer van Breda, ontvangt Baarle-Nassau. In de periode hierop volgend komt Baarle onder Spaans gezag. Tussen 1609 en 1621 is er een bestand tussen Spanje en de verenigde provincies. Baarle blijft in dit bestand Spaans. Vanaf 1622 tot aan 1648 bezetten de Nederlanders Brabant, waaronder Baarle. De Vrede van Munster zorgde er in 1648 voor dat de

---

²⁵ Zie Hoofdstuk 7.3: Toerisme.

grens van de Noordelijke en Zuidelijke Nederlanden werd vastgelegd, hierdoor kregen de enclaves voor het eerst een internationaal karakter (Whyte, 2004, 177).

In 1830 scheidde België zich af van de Noordelijke Nederlanden. Vele jaren later, op 8 augustus 1843, werd in het ‘Traktaat van Maastricht’ een heldere overeenkomst over het verloop van de grens vastgelegd. Opmerkelijk hieraan was dat het enclavegebied Baarle hierin werd overgeslagen (Janssen & van Tuijl, 2005, 14-15).

Tijdens de Eerste Wereldoorlog werd België door het Duitse leger bezet en was Nederland neutraal. De Belgisch-Nederlandse grens was dus een scheidingslijn tussen oorlog en vrede. In Baarle-Hertog bleef het centrum vrij, maar Zondereigen (gebied van Baarle-Hertog grenzend aan Nederland) was bezet. Door het Duitse leger werd tussen 1915 en 1918 heel de rijksgrens afgesloten met een draadversperring onder hoogspanning: de dodendraad (Joosen 2006, 80).

In 1974 wordt er een formele afbakening van de belangrijkste internationale grens in Baarle vastgesteld (Whyte, 2004, 177). Waarna de grenzen in Baarle in 1995 de officiële status als rijksgrens krijgen. Hierdoor zijn de grenzen officieel bepaald en vastgelegd (Janssen & van Tuijl, 2005, 14-15).

3.3 Geografie (Anne)

Sinds 1995 bestaan er in totaal dertig enclaves. Deze bestaan uit 22 Belgische enclaves van de gemeente Baarle-Hertog in de Nederlandse gemeente Baarle-Nassau en acht enclaves van Baarle-Nassau in Baarle-Hertog²⁶ (Whyte, 2004, 49).

Het Nederlandse gedeelte van deze enclave gemeente is de gemeente Baarle-Nassau. De gemeente Baarle-Nassau bestaat uit 76.38 km², waarvan 0.20% uit enclaves (Whyte, 2004, 48). Van de acht enclaves liggen er zeven sub-enclaves (dus in Belgische enclaves) in het centrum (N1 t/m N7) en één enclave op het Belgisch grondgebied nabij Zondereigen (N8). Naast de kern Baarle-Nassau behoren het kerkdorp Ulicoten en het gehucht Castelré ook tot de gemeente Baarle-Nassau (Janssen & van Tuijl, 2005, 12; Whyte, 2004, 50).

---

²⁶ Zie figuur 1.

Het Belgische gedeelte is de gemeente Baarle-Hertog. De gemeente Baarle-Hertog bestaat uit 7.48 km², waarvan 31.28% bestaat uit enclaves (Whyte, 2004, 48). Van de 22 Belgische enclaves liggen er zestien (H1 t/m H16) in het centrum, één enclave ligt aan de voormalige officiële grensovergang (H17), één enclave ligt in het buitengebied tussen het centrum en Zondereigen (N19 t/m N21) en de laatst toegevoegde ligt in het buitengebied ten zuidwesten van Ulicoten (H22). Baarle-Hertog heeft vier stukken die wel in het Belgische vasteland liggen of er rechtstreeks mee verbonden zijn (Janssen & van Tuijl, 2005, 12).

3.4 Bevolking (Hester)

De eerste bewoners van Baarle woonden in wat nu bekend is als Baarle-Hertog. Na 1200 settelden de eerste bewoners zich ook op het grondgebied van wat later Baarle-Nassau zou worden. Toch heeft Baarle-Nassau door de geschiedenis heen altijd meer bewoners gehad dan Baarle-Hertog. Deze verhouding is ongeveer één op twee/één op drie (Whyte, 22, 2004). Zo telt Baarle-Nassau momenteel ongeveer 6800 inwoners verspreid over 2843 huishoudens (CBS, 2018) en Baarle-Hertog 2695 inwoners verspreid over 1122 huishoudens (Statistiek Vlaanderen, 2017).

Samenstelling

In Baarle-Nassau zijn in 2018 van de 6800 inwoners 1265 tussen de 0-19 jaar, 3727 tussen de 20 en 64 en 1807 inwoners ouder dan 65. De meest recente officiële gegevens over de bevolkingssamenstelling komen uit 2010. Toen woonden er 6700 personen, waarvan 51,3% man en 49,7% vrouw was. In dit jaar hadden 1696 personen niet de Nederlandse nationaliteit in Baarle-Nassau. Dit is een kwart van de totale populatie. Er wordt niet specifiek aangegeven hoeveel van deze personen de Belgische nationaliteit hebben, maar 1599 personen waren Westers (CBS, 2010). Het is aannemelijk dat een substantieel deel hiervan de Belgische nationaliteit draagt.

In Baarle-Hertog zijn in 2017 van de 2695 inwoners 624 personen tussen de 0-19, 1551 tussen de 20 en 64 en 520 ouder dan 65. Destijds was 49,17% van de inwoners man en 50,83% vrouw. In totaal woonden er in 2016 (cijfers van 2017-2019 nog niet algemeen bekend) 1324 mensen die niet de Belgische nationaliteit hadden. Hiervan hadden 1206 personen de

Nederlandse nationaliteit. Dit is bijna 45% van de totale populatie van Baarle-Hertog (Statistiek Vlaanderen, 2017).

Immigratie en emigratie

De keuze voor een bepaald grondgebied brengt voor- en nadelen met zich mee. Het is daarom interessant om naar de migratie binnen Baarle te kijken. Zoals hierboven aangegeven heeft een groot gedeelte van de inwoners van Baarle een andere nationaliteit dan die van de gemeente waarin zij zelf wonen. Dit geeft aan dat er dus veel mensen naar zowel Baarle-Hertog als Baarle-Nassau zijn geëmigreerd. Opvallend genoeg vindt internationale emigratie ook plaats als dorpsbewoners binnen de grenzen van Baarle van grondgebied wisselen. Zo kan dus zelfs een verhuizing naar een naburig pand emigratie zijn (Ooijevaar & Jenissen, 2016, 2). Door het bestaan van de Europese Unie heeft dit verder geen extreme gevolgen. Er hoeven geen visums aangevraagd worden bij een verhuizing, maar er zijn wel bepaalde (verblijf)vergunningen nodig (Whyte, 2004, 60).

4. IDENTITEIT (ANNE)

In dit deel zal het begrip identiteit centraal staan, waarbij de focus ligt op de vraag: *'Hoe kijken de inwoners uit het enclavegebied Baarle aan tegen hun sociale- en nationale identiteit?'*. Deze vraag zal beantwoord worden met behulp van de concepten sociale identiteit, nationale identiteit en het 'wij-zij denken'.

4.1 Sociale Identiteit: Het Verenigingsleven

Taylor & Moghaddam (1987, 74) stellen op basis van de Sociale Identiteitstheorie dat individuen de fundamentele behoefte hebben om ergens bij te horen en zich ergens goed bij te voelen. In Baarle-Nassau en Baarle-Hertog is er een groot aanbod aan verenigingen en stichtingen²⁷.

Voorbeelden hiervan zijn Gloria UC, CV Grenszoekers, Gloria Atletiek, Jeugdwerk Baarle, KBO, OKRA, Heemkunde, Brandweer Baarle, et cetera. Vrijwel elke inwoner is actief en/of passief lid van één of meerdere verenigingen. Bovendien geven alle informanten aan dat ze zich sterk verbonden voelen met de vereniging(en) waarvan ze lid zijn en dat ze zich thuis voelen bij deze vereniging(en)²⁸. Inwoners van Baarle worden dus lid van een vereniging, omdat ze de fundamentele behoefte hebben om ergens bij te horen en zich daarbij thuis te voelen.

Toch blijkt het voor de meeste informanten lastig om deze verbondenheid toe te lichten. Uit ons onderzoek blijkt wanneer de informanten hun eigen vereniging beschrijven, ze het voornamelijk hebben over praktische kenmerken/eigenschappen. Informanten die lid zijn van de Heemkunde beschrijven dat de sfeer gemoedelijk is en dat de leden geïnteresseerd zijn in Baarle. Leden van sportverenigingen beschrijven dat de leden sportief zijn. En mensen van de milieugroep geven aan dat de leden affiniteit hebben met het milieu. Daarnaast zijn er ook overeenkomsten tussen de kenmerken/eigenschappen die de leden geven aan hun vereniging. Zo beschrijft Klaas, vrijwilliger van brandweer Baarle:

---

²⁷ In het vervolg worden verenigingen en stichtingen samengevoegd tot verenigingen.

²⁸ Als personen lid zijn van meerdere verenigingen, dan geven zij aan dat ze zich met één vereniging erg verbonden voelen en met de andere(n) vereniging(en) minder.

“Het is verschillend qua leeftijd, de leden zijn jong en oud. Sommigen zitten er al meerdere jaren bij, sommigen nog maar net. Maar we voelen ons allemaal thuis. We hebben een fijn gevoel met elkaar en dat maakt het uniek.”

Dit citaat had net zo goed van een lid van de carnavalsvereniging (CV Grensuukers) kunnen zijn of van een andere vereniging. Elke inwoner geeft namelijk aan, ongeacht de vereniging, dat zijn/haar vereniging toegankelijk en gezellig is. Kortom, de sfeer bij verenigingen en stichtingen is over het algemeen gezellig volgens de leden.

De inwoners van Baarle zijn vaak ook op de hoogte van het bestaan van andere verenigingen waar ze geen lid van zijn. De meest bekende verenigingen zijn de voetbal, de tennis en het jeugdwerk. Als het gaat om deze ‘Andere’ verenigingen, dan is het voor de meeste informanten makkelijker om deze groep te beschrijven. Hierbij valt het op dat veel informanten een vergelijking maken met hun eigen vereniging. Zo zegt Ella, lid van Gloria UC, over KVV Dosko:

“Bij de Belgische voetbal betaal je entree. Ook als je kinderen daar een wedstrijdje hebben, wat in Nederland gewoon gek is. Omdat je dat niet kent, vind je dat gewoon raar natuurlijk.”

Volgens Taylor & Moghaddam (1987, 76) heeft dit onderscheid tussen de eigen groep en de andere groep te maken met het feit dat mensen continue bezig zijn met het maken van psychologische groepsverschillen. Men wil namelijk aan de ene kant behoren tot een positieve groep (voetballers), maar zichzelf hierin toch onderscheiden ten opzichte van andere groepen (de Andere voetbalvereniging). Personen geven een bepaald positief kenmerk aan hun eigen vereniging en het tegenovergestelde, minder positieve kenmerk, aan een andere vereniging. Dit is in overeenstemming met wat Jenssen (2011, 65) zegt, namelijk dat de Ander vaak gedefinieerd wordt in problematische termen en neergezet wordt als inferieur in vergelijking met de dominante persoon of groepering. Op deze manier kunnen groepen zich positief onderscheiden van andere verenigingen.

4.2 Sociale Identiteit: Sociale Groepen

Naast de verschillende verenigingen en stichtingen kan er ook een onderscheid gemaakt worden tussen verschillende sociale groepen in het dorp. Uit de data²⁹ blijkt namelijk dat er door inwoners een onderscheid wordt gemaakt tussen verschillende sociale groepen. Dit heet ook wel sociale categorisatie, waarbij mensen de wereld categoriseren in subgroepen (Spears, 2011, 203). In deze sociale groepen worden sociale objecten of activiteiten samengebracht die gelijke individuele acties, intenties en manieren van geloven hebben (Taylor & Moghaddam, 1987, 74). De twee sociale groepen die het meest zichtbaar zijn in Baarle, zijn de ‘kakkers’ en de ‘boeren’. Daarnaast maken de respondenten onderscheid tussen ‘niet-Baarlenaren’, ‘hechte vriendengroepen’ en ‘toeristen’. Uit gegevens van onze informanten blijkt dat de meeste informanten zich identificeren als ‘boer’, ‘niet-Baarlenaar’ of ‘zich sterk verbonden met een vriendengroep voelen’. Daarnaast voelen de inwoners zich verbonden met een vereniging of stichting waarvan ze lid zijn. Als de informanten andere groepen moesten benoemen, noemden zij vaak ‘boeren’, ‘kakkers’, ‘niet-Baarlenaren³⁰’ en ‘toeristen’. Hieronder zullen wij de verschillende sociale groepen verder toelichten.

Boeren

De zogeheten ‘boeren’ die wij gesproken hebben³¹ zijn ook daadwerkelijk boeren die werken op een boerderij. Uit de data blijkt dat deze personen zich sterk verbonden voelen met de boerderij en met andere boeren. Zo beschrijft Samantha, boerin, boeren als:

“Mensen die hard werken en daarbuiten heel erg veel genieten. En gewoon lekker bij vrienden willen zijn, bij elkaar willen zijn. Elkaar accepteren wie, wie is. Heeft de ene een kind en de ander niet, dan is het prima. En hard werken voor je geld en het leven. Maar ook daarbuiten lekker genieten, met elkaar en van elkaar.”

---

²⁹ Data op basis van *small talk*, interviews en participerende observatie.

³⁰ Hieronder vallen twee groepen, namelijk de personen die in Baarle wonen, maar er niet geboren zijn (import) en de bewoners van de campings (kampers, Rotterdammers, mensen van boven de rivieren).

³¹ Er zijn vier informanten die daadwerkelijk ‘boer’ zijn en werken op een boerderij.

Boeren zijn er trots op om boer te zijn en beschouwen zichzelf als sociaal en vriendelijk, maar geven ook toe dat ze soms wat simpel zijn. Dit komt naar voren in de houding, die vaak wat botter en nuchter is. En de kledingstijl, die is vaak gebaseerd op het ‘boerenleven’ met klompen en een overall. Volgens Taylor & Moghaddam (1987, 74) gedragen/kleden boeren zich zo, omdat ze realiseren dat ze tot de groep boeren behoren en daarom de sociale identiteit aannemen die bij deze categorie hoort. Bij deze sociale identiteit horen zowel de positieve- als negatieve eigenschappen van het lidmaatschap (Taylor & Moghaddam, 1987, 74). De boeren zien zichzelf dus als sociaal en vriendelijk (positieve eigenschappen), maar geven ook aan dat ze soms wat simpel, bot en nuchter zijn (minder positieve eigenschappen).

Vrijwel alle inwoners van Baarle geven aan dat er boeren in Baarle te vinden zijn. Dit is een logisch gevolg aangezien er veel agrarische bedrijven zijn in en rondom Baarle. Toch stellen veel informanten dat er ook boeren zijn die niet op een boerderij wonen en werken. Een boer hoeft dus volgens de informanten niet per se iemand te zijn die op een boerderij werkt of woont, maar het gaat vooral om de ‘boerse’ houding die een persoon aanneemt. Niet-boeren zijn over het algemeen niet positief over deze boeren en beschouwen de groep met name als een groep dat zich misdraagt. Daarnaast vinden ze boeren bot en vinden ze de manier van kleden niet prettig. Zo stelt Tom:

“De eerste keer toen ik er een zag, nee, die liep op klompen. Ik was een biertje aan het drinken en dacht ben je wel goed? En sindsdien is dat erin geslopen. Ze zijn allemaal hartstikke bot en praten over tractors. En dan heb ik zoiets van nee man, dat gaan we niet doen.”

Niet-Baarlénaren

Bij de groep niet-Baarlénaren kan een onderscheid gemaakt worden tussen de mensen die in het dorp zijn komen wonen op latere leeftijd en de mensen die op de campings wonen. Tijdens het onderzoek is gebleken dat de inwoners niet dezelfde begrippen toekennen aan de mensen die niet uit Baarle komen. Sommige personen gebruiken het begrip ‘import’, andere gebruiken ‘Rotterdamers’ en sommige gebruiken ‘kampers’. Daarnaast maken de inwoners van Baarle

veel gebruik van de term; ‘van boven de rivieren’³². Wij zullen ons vasthouden aan de volgende verdeling. De mensen die in het dorp zijn komen wonen worden ‘import’ genoemd. De mensen van de camping worden ‘de kampers’, ‘Rotterdammers’ of ‘mensen van boven de rivieren’ genoemd³³.

De mensen van de camping worden beschreven als een groep die zich misdraagt en asociaal is. Bovendien zijn ze te herkennen aan hun trainingspakken, tatoeages en de manier van praten. Toch blijkt uit het onderzoek dat niet alle mensen die op deze parken/campings wonen voldoen aan dit beeld. De meeste bewoners komen namelijk gewoon uit Brabant en zijn vaak van oudere leeftijd. Toch geeft geen enkele informant aan de mensen van de camping, als positief te beschouwen³⁴. Zo stelt Wilma:

“Ja, kijk wij hebben wel zoiets van. Straks worden wij aangevallen door al die Rotterdammers, want zomers gaan de campings weer open. En dat kun je ook duidelijk weer zien als je naar de supermarkt gaat. Dan lopen ze allemaal in van die pakken en korte broeken. Dus dat zie je wel.”

Hoewel de meeste informanten andere sociale groepen wel beschouwen als echte Baarlenaren, blijken de mensen van de camping nooit tot deze groep te kunnen behoren. Zo stelt Ella: *“Vanwege hun grote bek. En tatoeages. En de zomerse kleding. Dat is niet echt Baols³⁵.”* Op basis van deze bevindingen kunnen we stellen dat de meeste informanten een duidelijk verschil zien tussen de inwoners van Baarle en de bewoners van de parken/campings. Toch blijkt dat dit verschil tussen de kampers en de echte Baarlenaren minder wordt. Hedendaags wordt er niet door elke inwoner van Baarle nog dialect gesproken, met name de kinderen krijgen dit vaak niet meer mee. Heleen beschrijft deze verandering van het assimileren van de kampers in Baarle als volgt:

“Ja van de camping, daar leer je ook mee leven. Dat zijn geen slechte mensen hoor. Maar die haal je er wel uit. Nu wel minder, omdat er ook veel vaste plaatsen zijn waar mensen wonen. Die

---

³² ‘Van boven de rivieren’ verwijst naar personen die afkomstig zijn van boven de rivier de Maas.

³³ Niet alle mensen van de camping worden als ‘kamper’, ‘Rotterdammer’ of iemand van ‘boven de rivieren’ gezien.

³⁴ ‘Niet-Baarlenaren’ die zich wel actief in het sociale leven storten, worden wel als positief beschouwd.

³⁵ Behoort dus niet tot de Baarlenaren. Het begrip ‘Baols’ zal verder worden uitgelegd in hoofdstuk 4.3: Nationale Identiteit: Belgen en Nederlanders.

zijn er dus gewoon heel het jaar. Vroeger was dat niet het geval. Toen kwamen die echt uit de randstad, boven de Moerdijk. Dat zijn bij ons de echte Hollanders, zo wordt dat hier omschreven eigenlijk. Die kwamen hier naar hun buitenhuisje, op de camping of een appartement. Maar nu zijn er veel mensen die er gewoon wonen en waarvan de kinderen gewoon hier naar school gaan.”

Daarnaast zijn er de personen die in Baarle wonen, maar hier niet geboren zijn, ook wel de ‘import’. Enkele informanten gaven aan dat zij behoren tot deze groep ‘import’. Ze beschrijven dat het lastig is om daadwerkelijk gezien te worden als een echte Baarlenaar, als je niet in het dorp geboren bent of als je een lange tijd bent weggeweest. Zo zegt Paul, die wordt beschouwd als import:

“Ik heb jarenlang bij de import gehoord. Dan zei ik, ik woon langer in Baarle dan jouw kinderen. Ik weet meer van Baarle dan jij en je hele familie bij elkaar. Maar ik ben toch import, hoe zit dat?”

Daarbij geven personen die zichzelf onder de ‘import’ scharen aan dat ze het niet fijn vinden om in de groep ‘import’ geplaatst te worden, maar dat ze zich er wel van bewust dat ze daarbij horen. Ze willen graag gezien worden als Baarlenaar, maar worden door de Baarlenaar vaak niet geaccepteerd als een ‘echte’ Baarlenaar.

Vriendengroep

Verder behoren sommige informanten tot een hechte vriendengroep. Deze vriendengroep is vaak ontstaan in de basisschooltijd³⁶. Daarnaast ontstaan er ook verschillende vriendengroepen door

---

³⁶ Zie Hoofdstuk 4.3: Nationale Identiteit: Belgen en Nederlanders, over de invloed van de schooltijd op nationale identiteitsvorming.

sportverenigingen. Met name tijdens evenementen, zoals carnaval³⁷ en het bierfestival³⁸, worden deze vriendengroepen zichtbaar. Toch geven de meeste informanten aan dat school de belangrijkste factor is in het vormen van vriendengroepen, aangezien er een Belgische en een Nederlandse school is in Baarle³⁹. Zo beschrijft Anna haar vriendengroep als:

“De vaste vriendengroep is nu Nederlands en was vroeger meer Belgisch, want ik heb in België op school gezeten. Maar toen kwam die splitsing van naar welke school je gaat. Ik heb de Belgische basisschool gehad en Nederlandse middelbare school. En dan krijg je al dat de Belgen naar Turnhout gaan. En die zie je dan af en toe nog wel, maar dan valt de vriendengroep uit elkaar. En dan komt er al een verschil hoor, in de manier van doen en laten, omdat ze in België op school zaten.”

Kakker

Wat opvallend is aan de identificatie met sociale groepen, is dat geen enkele informant zich identificeert als ‘kakker’, terwijl veel informanten deze groep wel kunnen aanduiden en beschrijven. Toch blijkt later uit de antwoorden van sommige informanten dat ze bepaalde kenmerken van de ‘kakker’ toekennen aan zichzelf, zonder dat ze het begrip ‘kakker’ hierbij benoemen. Het lijkt er dus op dat het begrip kakker een negatieve lading met zich meebrengt, waarmee personen liever niet geïdentificeerd willen worden.

Informanten identificeren zich dus niet snel als kakker, maar kunnen deze groep wel benoemen. Een kakker wordt door sommige inwoners uit Baarle ook wel ‘een diknek’ genoemd. Hiermee worden personen bedoeld die met name doen alsof ze veel geld hebben, maar dat eigenlijk niet hebben. Zo beschrijft Michelle:

“Ik vind dat mensen doen alsof ze kakker zijn en het heel erg willen. Maar ze zijn het niet, want ze komen uit Baol. Dat hoort niet bij ons dorp.”

---

³⁷ Zie figuur 2 voor een overzicht.

³⁸ Zie Hoofdstuk 5: Contact.

³⁹ Hedendaags is de verdeling Belgische/Nederlandse kinderen op de Belgische school 50/50. Op de Nederlandse school zitten vrijwel alleen Nederlandse kinderen en geen Belgische kinderen.

Verder worden kakkers beschreven als personen die zich duurder en netter kleden en zichzelf beter vinden dan de rest. Zo beschrijft Anna:

“De meeste normale mannen hebben allemaal Jack & Jones aan en dan de ‘highere’ dan weer niet, dat moet dan Stone Island⁴⁰ zijn. Dat moeten die allemaal hebben. Maar daar loopt een normaal iemand dan echt niet mee.”

Toeristen⁴¹

De laatste groep die de meeste informanten onderscheiden zijn de toeristen. Toeristen vallen vaak op door de manier waarop ze rondlopen in het dorp. Ze zoeken namelijk naar de weg en maken ondertussen foto's. In het centrum van Baarle zijn op de tegels in het centrum de grenzen aangegeven tussen België en Nederland. De meeste toeristen maken op deze grenzen een foto met hun ene been in België en hun andere been in Nederland. Een Baarlenaar zou je dit, volgens de meeste informanten, nooit zien doen. De personen die foto's maken bij de grenzen kunnen dus vrijwel altijd beschouwd worden als toerist. Daarnaast zijn de buitenlandse toeristen makkelijk te herkennen aan uiterlijk en kleding, die afwijkt van de Belgische en Nederlandse standaarden.

Samengevat, identificeren inwoners zichzelf dus met name als 'boer', 'import' of 'lid van een vriendengroep'. Als inwoners andere sociale groepen benoemen, blijkt het dat ze meer sociale groepen kunnen aanduiden. Inwoners onderscheiden namelijk ook 'kakkers', 'boeren', 'niet-Baarlaren' en 'toeristen' als andere sociale groepen. Opvallend is dat met name personen uit de leeftijdscategorie 18-30 jaar verschillende sociale groepen onderscheiden. Volwassenen vanaf 45 jaar maken dit onderscheid minder. Zij geven aan dat ze wel 'boeren' en 'kakkers' kennen, maar ze niet als aparte groepen zien. Daarentegen wordt het onderscheid tussen boeren en kakkers door jongeren wel sterk opgemerkt. Jongeren benoemen hierbij allemaal de verdeling van de sociale groepen over de cafés. Zo stelt Anna:

---

⁴⁰ Stone Island kan worden beschouwd als een duur kledingmerk t.o.v. Jack & Jones.

⁴¹ Onder toeristen verstaan wij toeristen die niet afkomstig zijn uit Nederland of België.

“Tourmalet is meer het normale volk. Pomp is wat meer hipper, wat meer de oudere en de kakkers. En je hebt nog een aantal variërende tussen Bonte Os en het Pleintje, daar zit een beetje het oudere volk, de kampers. En in Don Quichot, vooral ‘s nachts, daar komt echt van alles. Ze staan op klompen, met hele mooie schoenen en met tatoeages, en bij wijze van met 10 jaar gevangenis op hun naam.”

Kortom, inwoners van Baarle zijn continue bezig met het categoriseren van individuen. Hierbij is sociale categorisatie in sociale groepen voldoende voor *ingroup favouritisme*, ook wel het begunstigen van je eigen groep t.o.v. een andere groep. Maar categorisatie kan ook leiden tot *outgroup derogation*, ook wel negatief gedrag⁴² tonen naar de andere groep (Turner et al., 1979). Men lijkt dus continue bezig te zijn met zichzelf positief te vergelijken met de Ander. Ook uit de antwoorden van de informanten blijkt dat zij hun eigen groep boven andere groepen plaatsen. Wanneer de informanten hun eigen groep beschrijven, zijn de antwoorden met name positief. Wanneer de informanten een andere groep moeten omschrijven, zijn de antwoorden met name negatief. Dit onderscheid tussen de eigen en de andere groep zal verder toegelicht worden aan de hand van het ‘wij-zij denken’⁴³.

4.3 Nationale Identiteit: Belgen en Nederlanders

In Baarle heeft de meerderheid van de inwoners de Belgische of Nederlandse nationaliteit⁴⁴. Toch is het niet zo dat alle Nederlanders in Baarle-Nassau wonen en alle Belgen in Baarle-Hertog⁴⁵. Daarnaast zijn er ook personen die zowel de Belgische als Nederlandse nationaliteit hebben. Ondanks deze verschillende varianten van de Belgische en Nederlandse nationaliteit voelen

---

⁴² In hoofdstuk 5 zal blijken of dit negatieve gedrag ook tot uiting komt in Baarle.

⁴³ Zie Hoofdstuk 4.4: Wij-zij denken.

⁴⁴ Op basis van paspoort.

⁴⁵ Van de 35 informanten zijn er negen personen die een Belgisch paspoort hebben en in Baarle-Hertog wonen, zeventien personen die een Nederlands paspoort hebben en in Baarle-Nassau wonen, zeven personen die een Nederlands paspoort hebben en in Baarle-Hertog wonen en twee personen die een Belgisch paspoort hebben en in Baarle-Nassau wonen.

inwoners zich vaak verbonden met één nationaliteit. Dit is vaak de nationaliteit van het land waar deze persoon geboren is.

De nationale identiteitsvorming hangt af van verschillende factoren⁴⁶. Geboorte bepaalt je nationaliteit op papier. Veel informanten geven aan dat zij zich ook nationaal verbonden voelen met het land waar zij geboren zijn. Verder geven veel informanten aan dat het land van opleiding van belang is geweest voor de manier waarop zij zich nationaal verbonden voelen. Daarnaast kan het land waar iemand werkt ook een rol spelen in de vorming van de nationale identiteit.

Personen die in België op school hebben gezeten of in België werken voelen zich vaak ook meer Belgisch dan personen die in Nederland op school hebben gezeten of in Nederland werken en andersom. Zo zegt de Nederlandse Sofie:

“Vanaf jongs af aan heb ik alles in Nederland gedaan. Ik ging ernaar school en deed niks Belgisch. Ik denk dat ik me daarom meer Nederlands voel.”

Daarnaast zijn er ook sommige informanten die aangeven zich zowel Belgisch als Nederlands te voelen. Zo antwoordt Heleen, die in Baarle-Hertog woont met een Nederlands paspoort, op de vraag of zij zich Belgisch of Nederlands voelt:

“Ik denk allebei een beetje hoor. Het is wel zo dat als Nederland tegen België moet voetballen. Dan ben ik wel meer voor de Belgen. Maar doet Nederland mee, dan support ik wel voor de Nederlanders. Maar zijn de Belgen uitgeschakeld, dan ben ik ook voor de Nederlanders. Dat is hier wel.”

Toch blijkt dat niet elke inwoner zich hecht aan een nationale identiteit. Zo antwoordt Ronald, Baarle-Nassau woont met een Nederlands paspoort, op de vraag of hij zich meer Nederlands of Belgisch voelt:

---

⁴⁶ Nationalisme is een begrip dat wordt gevormd door verschillende factoren, zoals cultuur, burgerschap, grenzen, ruimte en tijd. Nationalisme is dus geen sentiment dat op zichzelf staat, maar is afhankelijk van verschillende factoren (Cohen, 2000, 151).

“Geen van beiden. Kijk Nederlands is m’n taal, dat vind ik te gek, daarom heb ik het ook gestudeerd. Ik voel me absoluut- dan zeggen ze ‘we hebben gewonnen’ dan denk ik wat ‘we.’ Stel ingehuurd die lui die ze achter een bal aan laten rennen. De Nederlandse vlag, het koningshuis, ik heb er niks mee. België ook, ik vind het verschrikkelijk allemaal die vlaggen en die nationaliteit.”

Ondanks dat Baarle-Hertog en Baarle-Nassau twee verschillende dorpen zijn, geven veel informanten aan dat ze uit ‘Baol’ komen. Toch zijn er ook enkele inwoners die verwijzen naar ofwel Baarle-Hertog ofwel Baarle-Nassau. Ze baseren dit antwoord op de nationaliteit van de persoon die de vraag stelt. Als een Belg het zou vragen, dan reageren ze met Baarle-Hertog, maar als een Nederlander het zou vragen dan reageren ze met Baarle-Nassau. Hieruit blijkt dat inwoners niet altijd verwijzen naar het land waarin ze wonen, namelijk Nederland (Baarle-Nassau) of België (Baarle-Hertog). Het gaat hier volgens veel inwoners om één dorp, namelijk ‘Baol’, waar Baarle-Hertog en Baarle-Nassau hetzelfde betekenen.

Toch blijkt er een verschil te zijn tussen jongeren en ouderen en de manier waarop ze zich verbonden voelen met Baarle. Zeven jongeren tot 25 jaar gaven aan zich meer met hun nationaliteit verbonden te voelen dan met Baarle. De overige 28 personen, in de leeftijd boven 25, gaven aan meer waarde te hechten aan Baarle en voelen zich ook meer verbonden met het dorp. Dit blijkt ook uit de kennis die personen hebben over Nederland en België. Jongeren tot 25 jaar houden zich met name bezig met hun eigen land, terwijl inwoners vanaf 25 jaar vaak zowel Belgisch als Nederlands georiënteerd zijn. Zij lezen bijvoorbeeld de Belgische en Nederlandse krant en kijken Belgische en Nederlandse televisie. Wat alle informanten beschrijven is dat ze zich met name verbonden voelen met hun eigen nationaliteit, maar vaak de voordelen meepakken van het andere land. De personen die de voordelen meepakken van deze enclavesituatie worden beschreven als ‘een echte Baarlenaar’⁴⁷. Zo zegt Matthijs over wat het is om een Baarlenaar te zijn:

---

⁴⁷ Zie Hoofdstuk 4.3: Nationale Identiteit: Belgen en Nederlanders, voor een verder toelichting van ‘de echte Baarlenaar’.

“Het gebruik maken van alle twee de nationaliteiten. Alleen de goede dingen eruit halen. Er zitten bij alle twee ook negatieve dingen aan. En dan probeer je die weg te krijgen, wanneer het Belgische alternatief beter is. Dus bijvoorbeeld, heel simpel, als je naar een bakker gaat, dan ga je naar de Nederlandse bakker. Als je koffiekoeken gaat halen, dan ga je naar de Belgische bakker. En zo heeft elke cultuur iets, waar je het positieve uit kan pikken.”

Het is niet vreemd dat inwoners van Baarle voordelen meepakken van beide kanten. Zo stelt Newman (2005, 339) dat mensen die wonen in een grensgebied graag interacteren met ‘de andere’ kant, met name als er voordelen zijn, zoals economische mogelijkheden. De inwoners maximaliseren de grensoverschrijdende voordelen en minimaliseren de externe kosten. Dit leidt tot voordelen aan beide zijden (Newman, 2005, 336). Newman (2005, 336) stelt dat wanneer er een goede grensoverschrijdende interactie plaatsvindt, de samenwerking tussen de buurlanden zal leiden tot begrip tussen de populaties. Dit zorgt ervoor dat de fysieke grenzen lijken te verdwijnen. Om tot deze goed functionerende grensoverschrijdende interactie te komen zijn de volgende condities nodig: 1) er is geen onenigheid over de grens, 2) interactie tussen wetgevingen van beide landen is gemakkelijk, 3) de grens geeft een gevoel van veiligheid, 4) het gebruik van gedeelde bronnen is mogelijk, 5) lokaal bestuur is gecoördineerd (Newman, 2005, 337). Al deze condities zijn terug te vinden in Baarle. Ten eerste hebben Baarlenaren geen onenigheid over de grens. Ten tweede blijken de verschillende wetgevingen van België en Nederland geen grote problemen met zich mee te brengen. Ten derde ervaren inwoners geen onveiligheid in het dorp. Ten vierde kunnen zowel de Belgen als de Nederlanders gebruik maken van elkaars bronnen, zoals scholing, supermarkten, winkels, et cetera. En tot slot is er een apart lokaal bestuur, namelijk het Gemeenschappelijk Orgaan Baarle (GOP), waarin er rechtsgeldige beslissingen genomen kunnen worden over het gezamenlijke gemeentelijke beleid. Deze vijf punten zorgen voor een goed functionerende grensoverschrijdende interactie wat de fysieke grens doet lijken te verdwijnen.

Kenmerken van Belgische en Nederlandse inwoners

Alle inwoners uit Baarle kunnen gemakkelijk kenmerken geven aan Nederlanders en Belgen. Wel wordt er door de inwoners een onderscheid gemaakt tussen Nederlanders uit Baarle en Nederlanders die wonen boven de rivieren en Belgen in Baarle en Belgen die wonen in het moederland. Een Nederlander wordt, door zowel Belgen als Nederlanders, beschreven als direct,

open, gastvrij, gezellig, luidruchtig en vriendelijk⁴⁸. Een Belg wordt, door zowel Belgen als Nederlanders, beschreven als rustig, terughoudend, bescheiden, netjes en sluw⁴⁹⁻⁵⁰. Bovendien zou een Belg vaak om dingen heen praten en niet tot de kern komen in een gesprek. Daarnaast geven ongeveer twintig informanten aan Belgen en Nederlanders te kunnen herkennen op straat. Enkele informanten geven aan ‘het gewoon te kunnen zien’ en geven hier geen aanleiding voor. De informanten die zeggen Belgen en Nederlanders wel te kunnen onderscheiden doen dit op basis van taal, houding en kleding.

Ten eerste bestaat er volgens sommige informanten een verschil in taal. Sommige inwoners maken onderscheid in Hollands Baols en Belgisch Baols. De informanten geven aan dat het verschil in taal afhankelijk is van school en werk. Wanneer kinderen bijvoorbeeld naar school gaan in België zullen ze meer Vlaams gaan praten en wanneer kinderen naar school gaan in Nederland zullen ze meer Nederlands praten. Dit geldt ook op het gebied van werk. Zo beschrijft Paul de invloed van scholen:

“Dat wordt steeds minder, maar je kon vroeger altijd merken of je met iemand uit Nassau of Hertog te doen had als die dialect sprak. Dat kwam door het onderwijs, die hadden eigen scholen en eigen taalboekjes. Nu zitten er 100 Nederlandse kinderen⁵¹ op de Belgische school, dat heeft zijn invloed op de taal ook. Het is steeds meer een mix aan het worden. Maar de dialecten waren toentertijd verschillend.”

Ten tweede zien de respondenten een verschil in houding tussen Belgen en Nederlanders. Nederlanders zijn gebekt en open, terwijl Belgen rustig en teruggetrokken zijn. Zo stelt Rick:

“Je kan de verschillen tussen de Belgen en de Nederlanders wel zien, puur aan het gedrag moet ik zeggen. Een Belg is meer gesloten. Een Nederlander is wat opener.”

---

⁴⁸ Meer kenmerken van Nederlanders zijn: toegankelijk, aanwezig, asociaal, lui, slordig in kleding, uitgesproken, hebben een eigen mening, spraakzaam, vlot in de omgang, mondig, spontaan.

⁴⁹ Meer kenmerken van Belgen zijn: seutig, streng, laks, gesloten, sociaal, strevend, gemotiveerd, volgzaam, bourgondisch, serieus, degelijk, stug.

⁵⁰ In Hoofdstuk 4.4: Wij-zij denken, zullen deze kenmerken verder worden toegelicht.

⁵¹ Dit aantal is in de praktijk veel groter.

Ten derde kunnen enkele informanten Belgen en Nederlanders onderscheiden aan de hand van kleding. Volgens enkele respondenten kleden Nederlanders zich meer nonchalant, terwijl Belgen zich vaak netter kleden. Vooral oudere Belgische dames zijn volgens sommige informanten snel te herkennen aan de vele sieraden en make-up.

Cultuurverschil tussen België en Nederland

Volgens Eriksen (2002) komen cultuurverschillen tot uiting doordat de inwoners bepaalde nationalistische kenmerken laten zien. Op deze manier zouden inwoners zich proberen te onderscheiden van inwoners met een andere nationaliteit, om zo een gevoel van natie te creëren. Dit is alleen niet het geval in Baarle. Belgen en Nederlanders in Baarle laten namelijk wel nationalistische kenmerken zien, maar creëren niet per se het gevoel van een natie. Dit blijkt ook tijdens voetbalwedstrijden van het Belgische en Nederlandse nationale elftal het geval te zijn. Er is in Baarle namelijk wel een onderlinge strijd tussen de Belgen en Nederlanders tijdens de voetbaltoernooien. Tijdens deze toernooien laten de Belgen en Nederlanders ook nationalistische kenmerken zien, zoals voetbalshirts. Maar wanneer één van de twee ploegen eruit ligt, komen de Belgen en Nederlanders weer bijeen en steunen ze hetzelfde land.

Verder stelt Eriksen (2002, 123) dat de nationalistische ideologie berust op het idee van politieke insluiting en grenzen. Politieke insluiting en grenzen zorgen voor categorisatie van individuen als leden van dezelfde cultuur. Als we kijken naar de fysieke grenzen dan zorgt de rijksgrens nog steeds voor een onderscheid tussen België en Nederland. Inwoners zien dit onderscheid ook en kunnen ook makkelijk kenmerken, op het gebied van houding/gedrag, toekennen aan de andere groep. Inwoners zijn zich dus bewust van de twee verschillende culturen, maar kunnen dit niet aanduiden op basis van grondgebied, maar wel d.m.v. eigenschappen/kenmerken, ofwel de cultuur.

Toch geven veel informanten aan dat het met name één gemeenschap is, zo stelt de Belgische Ingrid: *“Ik zeg altijd, ik ben een Belg met een oranje hart.”* En zo stelt de Nederlandse Ella: *“Ik zeg wel eens voor de grap, als de Belgen op zijn, dan worden wij Belg.”* Hiermee wordt duidelijk dat de nationale identiteit wordt ondermijnd door grensbewoners. Er kan gesteld worden dat er een aparte identiteit ontstaat in dit dorp, namelijk de Baarlenaar, ook wel een lokale identiteit. Dit wordt ondersteund door de theorie van Martínez (1994) op basis van *transnationalism, otherness, separateness, cultural accommodation* en *international*

accommodation. Al deze elementen zijn terug te vinden in Baarle. Bij *transnationalism* gaat het met name over taal en geschiedenis. De inwoners van Baarle spreken een eigen dialect, namelijk ‘Baols’ en scheiden zich op deze manier af van het moederland. *Otherness* richt zich op de zienswijze van inwoners uit het moederland. In Baarle komt dit tot uitdrukking in de manier waarop Belgen en Nederlanders de Baarlenaren beschouwen. Zo geven de inwoners aan dat zij in Breda een Belg genoemd worden en in Turnhout een Nederlander. *Separateness* komt vervolgens tot stand door *otherness*, waarbij *otherness* zorgt voor een scheiding van Baarle met de rest van België/Nederland. Ook *cultural accommodation*⁵² is terug te zien in Baarle, Koningsdag is hier een voorbeeld van, wat zowel door Belgen als Nederlanders wordt gevierd. Tot slot *international accommodation*, waarbij de gemeenten met name gericht zijn op internationale samenwerking in plaats van een nationaal bestuur. Kortom, we kunnen concluderen dat de inwoners van Baarle een eigen identiteit hebben aangenomen. Hierbij behouden ze hun eigen nationaliteit, maar nemen ook bepaalde kenmerken van de andere nationaliteit over. De inwoners noemen dit zelf “Baols”.

4.4 Wij-Zij Denken

Vrijwel alle informanten verkiezen hun sociale identiteit boven hun nationale identiteit. Het lid zijn van een vereniging en/of stichting, of het behoren tot een bepaalde sociale groep is voor hen dus belangrijker dan een Nederlander of een Belg zijn. Als het gaat over het aanwijzen van ‘de Ander’ benoemen informanten dan ook sneller een andere sociale groep dan dat ze een andere nationaliteit benoemen. Hieruit kan geconcludeerd worden dat Baarle een mix is van België en Nederland en dat inwoners het ook op die manier beschouwen, aangezien ze inwoners met een andere nationaliteit niet beschouwen als de Ander. Wel geven inwoners aan dat dit jaren geleden nog niet het geval was. Jaren geleden was er namelijk meer onderlinge strijd tussen Nederlanders en Belgen⁵³. Hoewel de meeste inwoners hedendaags geen Ander aanwijzen op nationaal gebied, kunnen zij wel kenmerken toewijzen aan inwoners met een andere nationaliteit. Als we deze kenmerken goed bekijken valt het op dat er vrijwel geen overeenkomsten zijn tussen de

---

⁵² Culturele feesten van één bepaald land worden door heel het dorp gevierd.

⁵³ Zie hoofdstuk 5.2: Negatief contact.

kenmerken van Belgen en Nederlanders. Het lijkt erop dat er een tegenstelling is tussen Nederland en België. Deze reeks binaire onderscheidingen laat een sociale grens zien, namelijk:

- Nederland – België
- Open – Gesloten
- Direct - Terughoudend
- Uitbundig – Rustig
- Asociaal – Sociaal
- Enzovoorts.

Grenzen bestaan in bijna elk aspect van de samenleving, waarbij de mensheid wordt ingedeeld in mensen die tot een groep behoren en Anderen die niet bij die groep behoren (Newman, 2006, 176). Dit geldt niet voor de inwoners van Baarle als het gaat over Belgen en Nederlanders. De Belgen en Nederlanders in Baarle beschrijven zichzelf en elkaar namelijk allemaal op dezelfde manier. Belgen beschrijven dus hun eigen positieve eigenschappen, maar ook hun eigen negatieve eigenschappen. Daarnaast geven de Belgen zowel positieve- als negatieve eigenschappen aan de Nederlanders. De Nederlanders doen dit andersom ook. Zo beschrijft de Nederlandse Matthijs een Nederlander als:

“Luide keel. Heeft overal een mening over, gefundeerd en niet-gefundeerd, heeft altijd overal een mening over. Een Belg heeft dat niet, dat wil niet zeggen dat ze geen mening hebben. Maar ze zullen niet zeggen, boem dit is mijn mening, hier sta ik voor en je moet naar mij luisteren.”

En de Belgische Wilbert kenmerkt een Nederlander als:

“Ik denk dat een Nederlander meer open is. Die zegt wat ie denkt. Als het op z'n tong ligt, dan floept ie het eruit. Of je dat nou fijn vindt of niet. En dan zegt een Belg van, dat is een brutale. De Nederlander is echt brutaal.”

De Nederlandse Cas beschrijft een Belg als:

“Belgen zijn was rustiger, terughoudender, over alles wat ze doen. Ik zou bijna zeggen de manier waarop ze lopen; minder zelfvertrouwen dan een Nederlander.”

De Belgische Levi typeert een Belg als:

“Ze zijn terughoudender, Nederlanders zijn meer uitgesproken. Op het werk merk je dat goed. In België is er meer hiërarchie. Een Nederlander is spraakzamer, een Belg volgzamer.”

De meeste informanten geven aan dat ze zichzelf beschouwen als een mix van België en Nederland. Daarentegen geven sommige informanten aan zich wel een echte Nederlander of een echte Belg te voelen. De Sociale Identiteitstheorie bevestigt dit verschijnsel waarbij inwoners zich vasthouden aan hun eigen (nationale) identiteit. De Sociale Identiteitstheorie stelt namelijk dat groepen die gelijke individuele acties, intenties en manieren van geloven hebben, worden samengebracht (Spears, 2011, 203). Deze groepen nemen zowel de positieve- als negatieve eigenschappen aan die bij het lidmaatschap horen.

Zoals hierboven beschreven, wijzen de meeste inwoners vaak een andere sociale groep aan als ‘de Ander’, in plaats van personen met een andere nationaliteit. Enkele informanten beschrijven de Ander niet per se als andere sociale groep, maar als personen met bepaalde persoonlijke kenmerken waarbij zij zich niet prettig voelen. Het aanwijzen van sociale groepen gebeurt op basis van *othering*. Zo beschrijft boerin Samantha een kakker als:

“Het is een beetje, ik voel me niet zo verbonden met het kakvolk. De Nederlandse tennisvereniging is een beetje kakvolk. Daar voel ik me niet fijn tussen. En de Belgische tennisvereniging is meer zoals ik een beetje ben, zeg maar. Maar zo heb je ook de Pomp, daar voel ik me ook niet op m’n gemak.”

En Sofie, die kan worden beschouwd als kakker, beschrijft een boer als:

“Nou ik ben zelf eigenlijk meer van de stad, meer de kakker kant. Je hebt hier ook wel echte boeren. Ik zeg niet dat ik ze niet aardig vind, maar ze zijn toch wel heel anders dan ik. Andere gewoontes, doen en laten. Ze hebben hun hart op de tong, zeggen alles, praten zo plat. En zo ben ik gewoon niet.”

Uit de antwoorden van de meeste informanten blijkt dat ze vaak positief praten over hun eigen sociale groep en minder positief praten over de andere sociale groep, dit proces wordt ook wel

*'othering'*⁵⁴ genoemd. De informanten geven aan dat de Ander vaak een persoon/groep is die minder positieve eigenschappen heeft. De Ander wordt dan ook vaak gedefinieerd in problematische termen en neergezet als inferieur, in vergelijking met de dominante persoon of groepering. Dit is te koppelen aan de Sociale Identiteitstheorie, waarbij personen zich positief willen onderscheiden van de Ander (Taylor & Moghaddam, 1987, 76). *'Othering'* versterkt sociale categorisatie en polarisatie. Maar, zoals Jensen (2011, 65) beaamt, draagt *'othering'* ook bij aan identiteitsvorming. Want net als identiteitsvorming, is *'othering'* ook een dynamisch, immer doorgaand proces van vergelijking. Door het creëren van de Ander, wordt het idee van de eigen identiteit versterkt, verduidelijkt en positiever beoordeeld. Dit is te zien in de manier waarop de inwoners uit Baarle hun eigen groep omschrijven en hoe ze de Ander omschrijven. Dit leidt uiteindelijk tot de identiteit die ze aannemen.

---

⁵⁴ Zie Hoofdstuk 2.2: Invloed van Fysieke- en Sociale Grenzen op Identiteitsvorming.

5. CONTACT IN BAARLE (Hester)

5.1 Positief Contact

In hoofdstuk 5 staat de volgende vraag centraal: *‘Hoe beschouwen de inwoners uit het enclavegebied Baarle het onderlinge contact?’* Uit onze data blijkt dat inwoners van het enclavegebied Baarle-Hertog-Nassau over het algemeen zeer sociaal ingesteld zijn aangezien positief contact lijkt te overheersen. Daarnaast geven al onze respondenten aan graag contact met dorpsgenoten te hebben. Veel informanten zijn dan ook tevreden met de hoeveelheid contact die hij/zij geniet. Toch zijn er ook veel respondenten die meer contact met dorpsgenoten zouden willen hebben. Niemand wenst daarentegen minder contact te hebben.

Kort & lang contact

Baarle heeft, zoals wij ook ervaren hebben, een echt ons-kent-ons karakter. Als iemand een bekende tegenkomt, dient deze gegroet te worden. Dit is eigenlijk een ongeschreven sociale regel in beide gemeenten. Alle participanten geven dan ook, wellicht logischerwijs, aan vaak kort contact te hebben. Kort/*casual* contact vindt bij toeval plaatsvindt, bijvoorbeeld op straat (Allport, 1954, 263). Mensen groeten elkaar en maken graag ‘een buurtje’ in Baarle. Dit gaat over alledaagse onderwerpen zoals het weer, de kinderen, de studie, et cetera. Dit ons-kent-ons karakter en het onderlinge groeten is waardevol voor veel Baarlenaren en zegt iets over het sociale karakter van het dorp. In Baarle wordt kort contact met bekenden dan ook als iets zeer positiefs gezien. Dit is opvallend, aangezien Allport (1952, 263-264) nadrukkelijk stelt dat kort contact kan leiden tot negatieve ervaringen. Het kernwoord in deze zin is daarom ‘bekenden’, omdat deze mensen veilig en vertrouwd voelen. De meeste informanten geven aan niet zomaar met een vreemde te willen/gaan praten. Kort contact met onbekenden wordt dus wel vermeden. Dit sluit wél weer aan bij Allport (1952, 264) die stelt dat kort contact vaak vermeden wordt.

Naast kort contact hebben veel informanten ook langer contact. Dit vooral in de vorm van veelbetekenende vriendschappen met dorpsgenoten. Dit is wederom positief contact. Zoals Pettigrew & Tropp (2008, 293) al aangaven, heeft vriendschap een bijzonder potentieel voor gezond en positief samenleven. Echter lijkt er wel een tweedeling te zijn in Baarle als het aankomt op vriendschappen. De meeste participanten geven aan veel en vooral ook lange vriendschappen of een hechte vriendengroep te hebben. Sommige participanten geven echter aan

slechts enkele vriendschappen in het dorp te hebben. Dit komt in sommige gevallen door het eigen karakter en wensen, maar vaker ligt het aan het genoten onderwijs. Mensen die niet in Baarle naar school gaan/zijn gegaan hebben vaker vrienden in omliggende dorpen/steden. Zij geven aan het moeilijker te vinden om in Baarle vriendschappen te onderhouden.

Plekken waar contact plaatsvindt

De focus zal nu gevestigd worden op de plaats waar bovengenoemd contact plaatsvindt, om te beginnen met kort contact. Kort contact kan in principe in Baarle overal plaats vinden.

Bijvoorbeeld op straat, in de supermarkten (Jumbo & Albert Heijn), in restaurants en cafés of op een vereniging. Hierbij speelt grondgebied voor geen een van de participanten expliciet een rol.

Bij langer, vriendschappelijk contact speelt grondgebied ook geen expliciete rol, op twee uitzonderingen na. Twee Nederlandse respondenten geven de voorkeur aan plekken op het eigen grondgebied, omdat ze zich daar meer op hun gemak voelen. Daarnaast geven vooral jongeren specifieke ontmoetingsplaatsen aan als het aankomt op waar zij langdurig/vriendschappelijk contact hebben. Zij ontmoeten elkaar vaak bij de lokale sportverenigingen en in kroegen. In het dorp zijn populaire twee kroegen: het Belgische ‘Tourmalet’ in Baarle-Hertog, en het Nederlandse ‘De Pomp’ in Baarle-Nassau. Jongeren selecteren hun ontmoetingsplek niet op basis van hun nationale identiteit, maar op basis van hun sociale identiteit (‘pompvolk’ & ‘tourmaletvolk’) en kiezen hierdoor vaak voor een specifieke kroeg. Jongeren die opgegroeid zijn in de agrarische sector verkiezen de Tourmalet boven de Pomp en jongeren die gericht zijn op de stad gaan over het algemeen liever naar de Pomp⁵⁵. Volwassenen en ouderen treffen elkaar veelal op hobbyverenigingen waar ze lid van zijn of ze treffen elkaar thuis.

Gezamenlijke activiteiten/evenementen

Zoals hierboven gesteld, hebben inwoners van Baarle graag contact met elkaar. Evenementen en activiteiten, die er genoeg zijn in het actieve Baarle, bieden gelegenheid tot ontmoeting en contact. Bij het ondernemen van een gezamenlijke activiteit is het contact vaak uitgebreid en vrijwillig. Gezamenlijke activiteiten hebben, volgens Allport (1954, 268), dan ook positieve

---

⁵⁵ Zie hoofdstuk 4.2: Sociale Identiteit: Sociale Groepen.

gevolgen voor de onderlinge omgang. Vandaar dat deze ook in dit onderzoek mee zijn genomen om positief contact nog verder te belichten.

Hieronder zullen activiteiten beschreven worden die door gemengde instanties georganiseerd zijn. Bij de organisatie zijn dus zowel Nederlandse als Belgische inwoners betrokken. Ook telt mee of er daadwerkelijk inwoners uit beide gemeenten op af komen. Uit onze data blijkt dat vrijwel alle evenementen gezamenlijk georganiseerd worden en ook een breed publiek uit heel Baarle (en omstreken) trekt. De activiteiten die het meest genoemd werden door onze informanten zijn de Mid-Summer-Night Fair, de kermis, de Wieler6daagse, het bierfestival en het carnaval.⁵⁶

Om te beginnen met de Mid-Summer-Night Fair. De Mid-Summer-Night Fair is een evenement dat in het begin van de zomervakantie georganiseerd wordt. Dit evenement is een begrip in Baarle: het hele dorp staat dan vol met kraampjes en er is muziek. Naast Baarlenaren trekt het ook veel mensen uit de omliggende dorpen en toeristen. De Mid-Summer-Night Fair wordt georganiseerd door Stichting Ondernemend Baarle, een vereniging met leden uit beide gemeenten. De informanten gaven nadrukkelijk aan dat dit een evenement voor heel Baarle is. Iedereen zou zich er welkom kunnen voelen door de goede, gezellige sfeer.

Ook de kermis(sen) werden vaak genoemd. De kermis is een enigszins opvallend evenement. Het is namelijk een evenement dat twee keer per jaar georganiseerd wordt: een keer door de Nederlandse gemeente en een keer door de Belgische gemeente. Echter trekken beide edities volgens onze participanten mensen uit Baarle-Hertog én Baarle-Nassau. Baarlenaar Klaas stelt dan ook: *“De kermis, daar komt iedereen samen, Nederlands en Bels [Belgisch].”* Er is kermis in juni en in oktober. Beide kermissen worden op dezelfde locatie (Sint Anna Plein, Baarle-Nassau) gehouden.

Ook de Wieler6daagse is een zeer geliefd door onze informanten. Luca, die zelf jarenlang heeft deelgenomen bevestigde dan ook: *“Iedereen [uit Baarle] doet mee.”* De Wieler6daagse is uniek voor Baarle en omgeving. Het wordt georganiseerd door de internationale organisatie Stichting Jeugdwerk Baarle. Tijdens de Wieler6daagse fietsen schoolkinderen in de zomer zes

---

⁵⁶ De eerste drie evenementen hebben wij niet bij kunnen wonen. Deze zullen vrij algemeen uiteengezet worden. De laatste twee evenementen hebben wij wel bij kunnen wonen, deze zullen dan ook vooral vanuit ons perspectief toegelicht worden.

dagen door de regio, onder begeleiding van veel enthousiaste vrijwilligers. De kinderen doen onderweg samen opdrachten en spelletjes. Uit de gesprekken met inwoners blijkt dat Baarlenaren erg trots zijn op dit evenement. Bovendien trekt het evenement niet alleen kinderen uit Hertog en Nassau, maar ook uit omliggende dorpen. De groepjes waarin de kinderen fietsen zijn van tevoren gemaakt, hierbij mogen de kinderen zelf opgeven met wie ze in een groepje willen. Hierdoor zitten kinderen van de Nederlandse basisschool vaak bij elkaar en hetzelfde geldt voor kinderen van de Belgische basisschool. Er is dus enigszins een scheiding tussen Nederlandse kinderen en hun Belgische leeftijdsgenoten bij dit evenement: ze staan hierdoor niet veel in contact met elkaar.

Daarnaast werd het bierfestival ‘Hop over de Grens’ door onze participanten meerdere keren genoemd als gemeenschappelijk evenement⁵⁷. Het Bierfestival wordt door de vereniging ‘Tafelronde 195’⁵⁸ georganiseerd. Het vindt plaats op de Loswal, een parkeerplaats waar de grens doorheen loopt. Het is dus letterlijk een grensoverschrijdend evenement, waar muziek, eten en veel speciaal bier te vinden is. De editie van dit jaar viel op dezelfde dag als de Halfvasten Stoet in Rijkevorsel, België. Hierdoor was er niet zozeer een tweedeling op basis van nationaliteit te zien, maar was er wederom een tweedeling op basis van sociale identiteit te observeren. De ‘boeren’ waren veelal in Rijkevorsel, terwijl de ‘kakkers’ op het bierfestival te vinden waren. Uiteraard was deze scheiding niet absoluut, maar het was opvallend om te zien. Deze tweedeling bevestigde het bestaan van sociale categorieën in Baarle.

Als laatste het carnaval, dat net als het bierfestival een vaak genoemd evenement is. Carnaval wordt in grote lijnen door C.V. De Grenszoekers georganiseerd. Dit is wederom een internationale vereniging. Alhoewel niet iedereen in Baarle fan is van het festijn, komen er ontzettend veel mensen op af. Het was moeilijk voor ons om Belgen en Nederlands (nationale identiteit) te onderscheiden. Echter konden wij vriendengroepen (sociale identiteit) wél zeer

---

⁵⁷ Kritische noot: dit evenement vond plaats toen wij er waren. Waarschijnlijk werd het daarom vaak genoemd. Hoe belangrijk het voor Baarle is, is moeilijk in te schatten: er zijn nog maar 2 edities geweest.

⁵⁸ Wij hebben begrepen dat dit een vereniging is met leden met een hoge sociaaleconomische status. Dit kan wellicht de grote hoeveelheid ‘kakkers’ verklaren.

gemakkelijk onderscheiden. In café de Lindeboom, waar veel Baarlenaren tijdens het carnaval zijn, wordt namelijk gewerkt met een tonnen/vaten systeem. Elke vriendengroep claimt een eigen vat voor het carnaval en staat hier veelal bij⁵⁹. Tijdens het carnaval is er dus sprake van zichtbare sociale categorisatie.

Kortom, uit deze voorbeelden is gebleken dat er in Baarle veel gemengde evenementen en activiteiten zijn die positief contact tussen inwoners kunnen bewerkstelligen. Alhoewel de twee nationaliteiten vaak goed samengaan, is er bij twee evenementen (bierfestival, carnaval) wel een duidelijke scheiding op basis van sociale identiteit te zien onder de bezoekers.⁶⁰

De mening van Baarlenaren over activiteiten/evenementen in Baarle

Zoals Allport (1954, 263) aangeeft, zijn evenementen waar contact op vrijwillige basis plaatsvindt een stimulans voor positief contact. Dit is in overeenstemming met de gevonden data, aangezien respondenten aangeven dat de sfeer bij evenementen en activiteiten in Baarle goed is.

Belgen en Nederlanders mengen met elkaar en mensen ervaren veel positief contact. Volgens enkele respondenten zijn er wel vriendengroepen te herkennen die zich enigszins afzonderen. Dit wordt door deze informanten echter niet als storend ervaren. Voor de meeste informanten maakt het ook niet uit of een Nederlandse of Belgische instantie een dergelijk evenement organiseert. Zolang het er gezellig is, zijn ze van de partij.

Als de sfeer toch niet goed is, komt dit volgens menig respondent door de aanwezigheid van Rotterdammers/kampers, omdat zij zich volgens sommige informanten het minst aan de sociale regels in Baarle houden. Ze zijn te luid, grof en aanwezig. Hun gedrag kan wel leiden tot onderling conflict met Baarlenaren tijdens evenementen.

5.2 Negatief Contact

Om voort te borduren op onderling conflict, zal nu negatief contact belicht worden. Negatief contact is contact dat ontweken wordt of contact dat leidt tot (directe) uitingen van geweld, vooroordelen en discriminatie. Het contact is vaak kort en onpersoonlijk (Allport, 1954, 263-264). Negatief contact in Baarle is complex, op het oog lijkt Baarle namelijk een relatief

---

⁵⁹ Zie figuur 2 voor een overzicht.

⁶⁰ Data op basis van participerende observatie.

gemoedelijk dorp. Zoals in de sectie hierboven ook te lezen valt, zijn er veel gemeenschappelijke evenementen en activiteiten en hebben inwoners waardevolle vriendschappen met elkaar opgebouwd. Oudere informanten geven echter aan dat dit niet altijd zo was. Vroeger liepen de spanningen tussen Nederlanders en Belgen hoog op. Tot ongeveer 40 jaar geleden was er vooral tussen de Nederlandse en Belgische basisschoolleerlingen strijd. Zo omschrijft Marijke:

“Vroeger in mijn jeugd was er echt een scheiding, België-Nederland. Wij gingen naar de Nederlandse school, die was eerder uit dan de Belgische. Dan gingen wij achter ons tuinhekje staan schelden tegen de Belgische kinderen die voorbijkwamen en andersom was dat ook.”

En Dina deelt eenzelfde ervaring:

“Vroeger gingen we nog met elkaar op de vuist. Toen zat ik nog op de Nederlandse school. Ik ging toen samen met mijn vriendinnetje op de vuist met de Belgen, klompen erop.”

Dit wetende, is het enigszins moeilijk aan te nemen dat er nu zoveel positief contact is tussen inwoners. Alhoewel zeer expliciet negatief contact in de vorm van harde discriminatie en geweld zeldzaam is, lijken de jaren van haat en nijd toch sporen achter te hebben gelaten in Baarle. Zo gaven veel van onze participanten aan bepaalde dorpsgenoten liever niet tegen te komen. Hierbij moet wel gesteld worden dat dit vaak komt door de karaktereigenschappen van deze persoon of door een opstootje in het verleden. Slechts een enkele keer had dit met de nationaliteit van de persoon te maken. Enkele verenigingen en instanties zijn echter nog wél op basis van nationaliteit gescheiden. Dit geldt voor instanties die niet zomaar samen kunnen vanwege bepaalde overheidssubsidies, zoals kerken of de bejaardenzorg. Maar het geldt ook voor instanties die wel meer samen zouden kunnen werken, zoals de tennis, voetbal, harmonie, het koor en de ouderenverenigingen. De reden dat deze instanties niet meer samen ondernemen heeft vaak ook met nationaliteit en het onderlinge contact te maken. De Belgische bejaardenbond is hier een treffend voorbeeld van. De activiteiten van de Belgische bond worden goed bezocht, maar als er een activiteit met Nederlanders wordt gedaan, is de opkomst aanzienlijk minder. Er zijn dan ook geen plannen om de bonden samen te voegen. Dit komt door de eerdergenoemde vroegere conflicten tussen Nederlanders en Belgen. Zo weet Marijke:

“Er zijn bij de Belgische bejaardenbond ook veel mensen die bewust bij de Belgische vereniging willen. De rivaliteit is er toch nog wel. Dat is ingeboren.”

Het is dan wellicht ook niet verrassend dat de samenwerking tussen Belgen en Nederlanders het gevoeligst ligt bij oudere inwoners (70+), zoals Hendrik illustreert:

“Het kerkkoor zijn oudere mensen. Het Hollandse is groter, en die hebben ooit gevraagd of ze met de Belgen mee mochten zingen. Er waren er twee van het Belgisch koor, en die zeiden, dat gebeurt niet. Dat bestaat niet he. Dat die Hollanders bij ons komen zingen. Twee oude dames, dat bestaat niet he.”

Opvallend genoeg stellen alle informanten tussen de 35 en 65 hier absoluut geen last van te hebben. Zij stellen dat zij wél open staan voor samenwerking, al blijkt dit in de praktijk ook niet altijd zo te zijn. Ze wijzen wel vaak naar hun eigen ouders, familieleden en bekenden die niet open zouden staan voor samenwerking. Deze scheiding is opvallend en zou uitgelegd kunnen worden aan de hand van de Neutralisatie Theorie van Lanier & Henry (190, 2010). Om een neutralisatie techniek toe te passen, kan gesteld worden dat mensen tussen de 35-65 opvallend vaak naar de Ander wijzen (70-plussers), om zo de eigen woorden en daden minder erg te laten lijken/te verbloemen.

Jongeren ervaren impliciet negatief contact vooral op basis van hun sociale identiteit. Zo is er tussen boeren en kakkers spanning. Bepaalde informanten geven bijvoorbeeld aan niet in een bepaalde kroeg te willen komen, omdat zij weten dat ze vreemd aangekeken zullen worden op basis van hun sociale identiteit. Dit betekent niet dat ze hun nationale identiteit überhaupt niet belangrijk vinden, maar dat ze er minder mee bezig zijn⁶¹.

5.3 Gevolgen van Negatief Contact

---

⁶¹ Zie Hoofdstuk 4: Identiteit.

Vooroordelen gebaseerd op nationaliteit

Zoals eerder besproken in het theoretisch kader zijn vooroordelen, discriminatie en stereotypen gevolgen van negatief contact (Pettigrew et al, 2011, 277). Om te beginnen met vooroordelen: deze bestaan zeker in Baarle met betrekking tot nationaliteit. Zoals in hoofdstuk 4 besproken, worden Belgen relatief vaak gezien als gesloten, krenterig, stiekem en tuttig. Nederlanders worden neergezet als arrogant, luid, egoïstisch en betweterig. Sommige respondenten plaatsen hierbij wel de kanttekening dat die vooroordelen alleen opgaan voor Belgen en Nederlanders buiten Baarle. Zo stelt Nienke: *“Eigenlijk beschouw ik de Belgen die hier wonen niet als echte Belgen.”* En hoe Michelle het verwoordt: *“Hier vind ik het niet duidelijk wie een Belg of een Nederlander is. Hier is dat één grote soep.”* Sandra geeft echter het volgende aan: *“De Belgen die je hier treft zijn echte Belgen.”*

Impliciete discriminatie tegenover de Ander

Negatief contact kan ook invloed hebben op hoe mensen elkaar behandelen, zo kan negatief contact leiden tot discriminatie (Pettigrew et al, 2011, 277). Veel informanten presenteren Baarle als een zeer open gemeenschap. Aan de hand van participerende observatie is het duidelijk geworden dat er inderdaad veel gastvrijheid en gezelligheid in Baarle is. Veel informanten zijn van mening dat er niet gediscrimineerd of buitengesloten wordt in Baarle. Zoals Matthijs stelt, en hierin is hij zeker niet alleen: *“Zolang je goed genoeg je best doet kan iedereen erbij horen.”*

Maar is dit ook echt zo? Volgens onze data lijkt er toch enige vorm van buitensluiting en (impliciete) discriminatie in Baarle te zijn. Zo geven sommige informanten die niet in Baarle geboren zijn aan last te hebben van het label ‘import.’ Zij voelen frustratie over het feit dat ze hierdoor buiten de boot blijven vallen. Ook hebben enkele respondenten, die wel uit Baarle komen, aangegeven dat ze merken dat familie/bekenden die niet uit Baarle komen het op sociaal vlak lastig kunnen hebben in Baarle. Dat import buitengesloten wordt zou verklaard kunnen worden aan de hand van de Neutralisatie Theorie (Lanier & Henry, 2010, 176-180). Matthijs, en velen anderen, geven aan dat iemand zelf zijn best moet doen om erbij te horen. Om hier een neutralisatie techniek aan te koppelen kan gesteld worden dat Baarlenaren vinden dat de import niet genoeg hun best doet om onderdeel van de gemeenschap te worden. Het is dus volgens Baarlenaren de schuld van de import dat ze er niet bij horen en daarom ‘mogen’ Baarlenaren deze import buiten sluiten.

Om hierop voort te borduren, lijken Baarlenaren in het algemeen ook een aversie te hebben tegen de ‘Rotterdamers’/ kampers. De algemene negatieve connotatie die veel Baarlenaren bij deze mensen hebben is opvallend. Het ontstaan van deze negatieve connotatie kan uitgelegd worden aan de hand van de eerdergenoemde Sociale Categorisatie Theorie⁶². Deze mensen worden door de Baarlenaren niet omarmd, doordat ze zich volgens Baarlenaren anders gedragen.

Als laatste geven sommige respondenten aan dat dorpingen met een niet-Westerse achtergrond gediscrimineerd worden in Baarle. Hier zijn door informanten ook zeer specifieke voorbeelden van gegeven, wat deze uitspraak geloofwaardig maakt. Echter stellen alle informanten zelf niet te discrimineren of buiten te sluiten. Dit is opvallend, aangezien (impliciete) discriminatie volgens onze data dus wel plaatsvindt.

Verandering van gedachten (stereotypen)

In de zoektocht naar stereotypen, aangezien negatief contact ook stereotypen tot gevolg kan hebben (Pettigrew et al, 2011, 277), kwamen we er erachter dat het merendeel van onze participanten anders over mensen met de Belgische/Nederlandse nationaliteit denkt doordat ze in Baarle wonen en contact met deze mensen hebben. Er zijn dan ook informanten die door het leven in een enclavedorp stereotypen hebben kunnen relativeren. Zo zijn enkele respondenten veel positiever over Nederlanders/Belgen gaan denken. Een voorbeeld van de Nederlandse Henk:

“Ik heb meer sympathie gekregen voor die Belgen. Wat ik straks vertelde, dat als die Belgen moesten voetballen dat ik dan hoopte ik dat ze verloren, dat is allemaal weg. Ik gun de Belgen van harte dat ze een goede prestatie leveren, op welk gebied dan ook. Ik heb daar waardering voor.”

Sommige informanten geven ook aan juist negatiever over dorpsgenoten met de andere nationaliteit te zijn gaan denken. Pettigrew & Tropp (2008) verklaren dit door te stellen dat positief contact stereotypen niet helemaal weg kan nemen (Wagner et al., 2006, 381). Ook stellen sommige respondenten dat ze hun stereotypen bevestigd hebben zien worden. Allport (1954, 263)

---

⁶² Zie Hoofdstuk 4.2: Sociale Identiteit: Sociale Groepen.

verklaart dit door te stellen dat mensen in interactie letten op zaken die hun stereotype ideeën bevestigen. Het is dus aannemelijk dat Baarlenaren dit ook doen. Stereotypen op basis van nationaliteit die voorkomen zijn vaak nauw gerelateerd en vrijwel gelijk aan de eerdere genoemde vooroordelen. Ze zijn dus vaak negatief. Stereotypen over sociale groepen zijn eveneens negatief.

Tot slot stellen veel informanten dat hun ideeën over mensen met de andere nationaliteit door het wonen in Baarle niet veranderd kunnen zijn, omdat ze er hun hele leven al wonen.

5.4 Toenemende Samenwerking

Concluderend kan gesteld worden dat Baarle over het algemeen een heel gemoedelijk dorp is, maar dat de grenzen niet alleen op straat, maar af en toe toch ook tussen inwoners en groepen aanwezig zijn, zowel op sociaal, nationaal en contactueel gebied. Toch is het contact overwegend positief, dit is opvallend, omdat dit niet altijd het geval was; zo was er vroeger bijvoorbeeld tussen de basisschoolkinderen veel strijd. Een verklaring voor deze positieve verandering zou de samenkomst van de jeugdwerken in Baarle kunnen zijn. De Belgische en Nederlandse jeugdverenigingen gingen 50 á 60 jaar geleden samen. Dit leidde tot het gezamenlijke Stichting Jeugdwerk Baarle (deze organisatie organiseert o.a. de eerdergenoemde Wieler6daagse). Volgens veel informanten was dit een unicum in die tijd. Sinds het samengaan is de sfeer onderling in het dorp flink verbeterd, althans veel informanten. Het jeugdwerk is dan ook een belangrijke, actieve en nog steeds bekende stichting in Baarle.

Dit komt overeen met het eerdergenoemde Robbers Cave Experiment (Spini et al, 2008, 921). Dit experiment dwong twee strijdende groepen jongeren tot samenwerking. Hetzelfde gebeurde bij de jeugdwerken. Zoals eerdergenoemd was er vooral strijd tussen de basisschooljeugd. Door de samenkomst van het jeugdwerk werd deze jeugd 'gedwongen' om opeens samen activiteiten te gaan ondernemen met kinderen van de andere nationaliteit. Ook de internationale leiding moest samenwerken om activiteiten tot een succes te maken. Daarnaast is het samendoen van activiteiten volgens de Contact Theorie (Allport, 1954) ook een succesvol medium voor positief contact. Het is mogelijk dat de samenkomst de sleutel tot succes was om de

dorpsjeugd te bedaren. De samenkomst heeft waarschijnlijk bijzonder positieve sporen achtergelaten in een letterlijk en figuurlijk verdeeld dorp.⁶³

---

⁶³ Kritische noot: dit kunnen wij niet met zekerheid stellen, aangezien we geen informatie hebben over die tijd in de vorm van onderzoek.

6. WISSELWERKING IDENTITEIT EN CONTACT

De voorgaande twee hoofdstukken hadden een specifieke focus op identiteit en contact. In dit hoofdstuk zullen wij deze twee concepten koppelen aan de hand van de verzamelde data. De focus ligt op de volgende vraag: *‘In hoeverre is er een wisselwerking tussen nationale identiteit en het onderlinge contact?’* We zullen ons eerst richten op de invloed van nationale identificatie op het onderlinge contact. Vervolgens zullen we ons richten op de invloed van het onderlinge contact op nationale identificatie.

6.1 Invloed van Nationale Identiteit op het Onderlinge Contact (Hester)

Zowel Nederlandse als Belgische participanten geven aan contact te hebben met dorpsgenoten met de andere nationaliteit. Dit is logisch aangezien de gemeenten en grondgebieden zo met elkaar verweven zijn dat contact eigenlijk onvermijdelijk is. Verscheidene respondenten hebben ook aangegeven dat wie die mix niet aankan, er ook niet zal (blijven) wonen. Toch gaven enkele Nederlandse respondenten aan niet of nauwelijks contact met Belgen te hebben. Dat dit andersom niet opgaat, heeft waarschijnlijk te maken met het feit dat er nou eenmaal veel meer Nederlanders zijn (zo’n 4000 meer). Hierdoor is het hebben van een selectief Nederlandse contactenkring realistischer en makkelijker dan het hebben van een selectief Belgische contactenkring. Daar komt bij dat op de Belgische school en bij Belgische verenigingen Nederlanders zitten. Andersom geldt dit minder. Zo zitten op de Nederlandse scholen maar een paar Belgen en op Nederlandse sportverenigingen voornamelijk Nederlanders.

Er zijn ook interculturele vriendschappen in het dorp. De meeste informanten geven namelijk aan vriendschappen met dorpsgenoten met de andere nationaliteit te hebben. Toch geven wederom sommige Nederlandse informanten aan geen Belgische vrienden te hebben. Uit onze data blijkt dat dorpsgenoten met de andere nationaliteit dan de eigen echter niet ontweken worden. Ook hebben de meeste participanten geen angst om bij een instantie, club of vereniging op ander grondgebied dan het eigen binnen te stappen. Hierbij moet wel benoemd worden dat enkele Nederlandse participanten hebben aangegeven zich wel ongemakkelijk te voelen buiten Baarle-Hertog. Zij hebben minder prettige ervaringen gehad in moederland België. Zo stelt de Nederlandse Ronald: *“Je voelt een zekere argwaan, puur omdat je een Hollander bent. Als ik vroeger in Turnhout de kroeg inging vroeg ik altijd; hebben jullie iets tegen Hollanders, anders*

ga ik weg.” Onze Belgische informanten hebben niet aangegeven dergelijke ervaringen in Nederland te hebben (gehad).

Ten slotte hebben we ook gekeken naar met wie inwoners meer contact hebben. Uit onze data blijkt dat de meeste informanten meer contact met Nederlanders hebben. Dit gaat ook op voor zeker de helft van de Belgen die wij geïnterviewd hebben. Alle Nederlandse informanten geven aan meer contact met Nederlanders te hebben, in tegenstelling tot de Belgen: maar enkele Belgische informanten stelden meer met hun eigen landsgenoten in contact te staan. Een belangrijke kanttekening hierbij is dat veel inwoners niet met nationaliteit bezig zijn. Onderling wordt er nauwelijks tot niet over gepraat. Dit leidt ertoe dat veel van onze informanten niet zeker weten wie in hun directe omgeving nou eigenlijk Nederlander of Belg is. Hoe accuraat hun inschattingen qua contact zijn, is daarom moeilijk bepalen. Daarnaast zijn er ook inwoners van Baarle die beide nationaliteiten bezitten waardoor het categoriseren nog lastiger wordt. Toch kunnen wij stellen dat Baarlenaren over het algemeen meer in contact staan met Nederlanders dan met Belgen.

De relatie tussen identiteit en contact is dus complex. Uit onze data is gebleken dat Nederlanders over het algemeen een voorkeur voor Nederlanders en het Nederlandse hebben. Voor Belgen lijkt hun nationaliteit minder leidend in de overweging met wie zij contact hebben in Baarle. Toch lijken Belgen daarentegen wel meer vast te houden aan hun eigen instanties, zo zitten er nauwelijks Belgische kinderen op de Nederlandse school of verenigingen.

6. 2 Invloed van Onderlinge Contact op Nationale Identiteitsvorming (Anne)

Uit de data is gebleken dat de meeste informanten zich niet meer of minder verbonden voelen met hun nationaliteit doordat ze in een enclavegebied wonen. Hoewel ze in een enclavegebied wonen, en dus relatief veel contact met zowel Belgen als Nederlanders hebben, heeft dit geen invloed op hun eigen nationaliteit. Maar veel informanten geven wel aan dat ze zich iets meer verbonden zijn gaan voelen met de andere nationaliteit⁶⁴⁻⁶⁵. Zo stelt de Nederlandse Matthijs:

---

⁶⁴ In het geval van Belgen, de Nederlander. In het geval van Nederlanders, de Belg.

⁶⁵ Zoals in Hoofdstuk 4 beschreven leidt de verbondenheid met zowel België als Nederlander tot de ‘Boalse’ identiteit.

“Ik weet niet of ik me meer Belgisch voel of dat ik de Belgen meer snap. Daar zit voor mij een groot verschil in. Maar ik denk dat ik ten opzichte van de Nederlander mezelf meer Belgisch voel.”

Het merendeel van de informanten geeft aan dat ze zich waarschijnlijk meer met hun geboorte nationaliteit verbonden zouden voelen als ze ook daadwerkelijk verder in het moederland zouden wonen in plaats van in een enclavegebied of aan de grens. Zo stelt de Nederlandse Sofie:

“Als ik in Breda of Chaam zou wonen zou ik me 100% Nederlands voelen. Maar, doordat hier alles door elkaar loopt voel ik me een beetje half-half.”

Aan de andere kant zijn er ook enkele informanten die aangeven dat het wonen in een enclavegebied niets verandert aan het nationaliteitsgevoel. Zij denken zich net zo veel Nederlander of Belg te voelen als mensen die verder in het moederland wonen.

Daarnaast gaan de meeste inwoners uit Baarle meer met Nederlanders om, aangezien er volgens de inwoners ook meer Nederlanders zijn. Maar de meeste inwoners stellen ze zich niet meer/minder Belgisch of Nederlands voelen door het contact dat ze hebben met medebewoners. Acht Belgische informanten die in België wonen beweren dat het contact geen invloed op hun nationaliteitsgevoel heeft. Van de Nederlandse informanten, zowel woonachtig in Nederland en België, beweert het merendeel dat het contact dat ze hebben geen invloed heeft op hun nationaliteit. Hieruit kan gesteld worden dat onderling contact vrijwel geen invloed heeft op de nationale identiteitsvorming⁶⁶.

---

⁶⁶ Kritische noot: Er zijn maar enkele informanten die zichzelf beschouwen als 100% Belgisch of 100% Nederlanders. De meeste informanten noemen zichzelf namelijk een ‘Baarlenaar’, wat duidt op een mix van België en Nederland. Doordat de informanten hun identiteit als ‘normaal’ beschouwen, heeft contact volgens hen geen invloed.

7. GRENZEN, GEMEENTE, TOERISME EN DE TOEKOMSTVISIE

In dit hoofdstuk zal een antwoord worden geschetst op de vraag: *‘Hoe ervaren inwoners uit Baarle-Nassau en Baarle-Hertog het leven in een enclavedorp?’* Hierbij zullen de fysieke grenzen, de gemeenten en de toeristen een rol spelen in de ervaring van de inwoners.

7.1 Fysieke Grenzen (Anne)

“Ik zie geen grenzen. Als ik straks hier wegfiets, dan ga ik de grens over. Daar merk je niets van. En als ik 150 meter verder ben, dan passeer ik weer een enclave, daar merk ik niets van. Doet me niks. Daar ben ik totaal niet mee bezig.” - Henk

Uit het onderzoek is gebleken dat niet alleen Henk, maar ook alle andere informanten geen waarde hechten aan de grenzen in het dorp⁶⁷. Verder stellen veel informanten dat het voor hen niets uit zou maken als de grenzen zouden verdwijnen in het dorp. Maar, sommige informanten gaven wel aan het jammer te vinden voor de identiteit van het dorp Baarle. Zo beschrijft Jurek:

“Hier in het dorp zijn de grenzen een belangrijk deel van de identiteit, die verloren gaat als de grenssituatie weg zou vallen. Ook al wil het tegenwoordig in de Europese Unie niet veel meer zeggen, dat het een grens is. Ik denk als het er echt niet meer zal zijn, als het weg zou vallen, dat het voor het dorp wel iets zou betekenen.”

In Baarle zijn de grenzen zichtbaar op verschillende manieren. In het centrum zijn de grenzen aangegeven met stoeptegels en dopjes op de weg. Verder hebben alle huizen speciale huisnummerbordjes. De Nederlandse huizen hebben op het huisnummerbordje een Nederlandse vlag en de Belgische huizen een Belgische vlag. Als buitenstaander kun je dus niet om de

---

⁶⁷ Dit geldt alleen op persoonlijk vlak. Inwoners hechten wel waarde aan de grenzen als het gaat om de identiteit van het dorp.

grenzen heen. De inwoners zijn zich daarentegen helemaal niet meer bewust van de grenzen. Zo zegt Sofie:

“Ik ben me eigenlijk helemaal niet bewust van de grenzen. Dat komt misschien ook doordat ik hier ben opgegroeid; ik vind het vanzelfsprekend en heel normaal. Ik beschouw Baarle-Nassau net zoals een ander dorp of stad. 9 van de 10 keer weet ik ook niet waar ik loop of dat ik de grens over ga. Veel toeristen komen er wel speciaal voor naartoe, hier.”

Daarnaast bestaan de grenzen in Baarle niet voor niets, hier zit volgens de inwoners een rijke geschiedenis achter⁶⁸. Toch blijkt dat de inwoners vaak niets afweten van deze geschiedenis. Alleen inwoners die zich actief bezighouden met de geschiedenis, zoals mensen van de Heemkunde, kunnen de geschiedenis beschrijven. Wanneer we andere informanten vroegen naar de geschiedenis, antwoordden ze allemaal dat ze wel iets wisten over de geschiedenis. Maar wanneer we vroegen of ze dit konden toelichten, bleek dit toch lastig te zijn. Zo zei Ella:

“Wat was het nu? Ik heb het al heel vaak gehoord en dan moet ik het uitleggen en dan weet ik het niet. Volgens mij was het terug naar Hugo de Groot... Stukjes België... Ik weet het niet. Dan hoor ik het weer en dan denk ik, oh ja. Maar zo boeiend is het ook niet.”

7.2 Samenwerking Gemeente Baarle-Nassau en Baarle-Hertog (Anne)

Hoewel de grenzen voor de inwoners weinig betekenis meer hebben, zijn de grenzen voor de gemeenten wel van belang. De grenzen in het dorp vereisen namelijk een nauwe samenwerking tussen de twee gemeenten. Toch loopt deze samenwerking niet altijd goed tussen de gemeenten. Veel informanten zijn op de hoogte van de goede- en slechte tijden van de samenwerking en geven hierover graag hun mening⁶⁹. Waarvan sommige informanten denken dat het allemaal wel goed gaat momenteel, terwijl andere informanten de samenwerking als verschrikkelijk slecht ervaren. Zo beschrijft Henk:

---

⁶⁸ Zie Hoofdstuk 3: Context.

⁶⁹ Dit geldt voor personen boven de 25 jaar.

“Kennen jullie de Loswal? Dan moeten jullie eens goed kijken als er geen auto's staan. Dat is tweederde Nederlands ongeveer en een derde Belgisch. En wat doen de Belgen. Die gaan de vakken schilderen, maar die nemen die Nederlandse vakken niet mee. Ik kan daar met m'n pet niet bij. En dat noemen ze dan samenwerken. En dan zeggen ze, ja we werken zo fantastisch samen. Zo uniek. En dat is dan kennelijk toch heel moeilijk.”

Het grootste struikelblok voor de gemeenten is volgens de inwoners het cultuurverschil tussen België en Nederland. Dit is terug te zien in de verschillende werkwijze van de Belgen en de Nederlanders. De meeste informanten geven aan dat ambtenaren in België hard werken, maar dat door het trage Belgische systeem zaken heel lang duren. Dit komt doordat bepaalde zaken in België door verschillende personen/instanties bekeken moet worden. Daarnaast zou volgens sommige informanten het bestuur in België minder goed geregeld zijn dan in Nederland, doordat de werkwijze soms slordig is. Ondanks dat het in België minder goed geregeld lijkt te zijn, hebben de ambtenaren in België volgens veel informanten meer motivatie dan de ambtenaren in Nederland. Zo beschreef Ella:

“In Nederland is burgemeester zijn gewoon een baan. En in België is het gewoon een bijbaan. Dus dat zegt natuurlijk al iets he. Ik denk ook dat de Nederlandse ambtenaren echt wel luier zijn dan de Belgische. Dat de Belgen toch meer strevers zijn en gemotiveerder zijn.”

Uit de gesprekken met inwoners is dus gebleken dat er veel verschillende meningen over de samenwerking tussen de gemeenten zijn en dat de gemeenten momenteel niet een eenduidig beeld uitdragen. Dit is het gevolg van de verschillende werkwijzen van de gemeenten. Sommige inwoners zouden dan ook graag één gemeente willen zien in de toekomst. Zij denken dat op deze manier de samenwerking nog soepeler zou verlopen.

7.3 Toerisme (Hester)

In Baarle is veel toerisme, dankzij de enclave situatie verkreeg Baarle-Hertog namelijk het label ‘toeristische gemeente’ in België. Dit is uniek, aangezien over het algemeen enkel Belgische kustplaatsen dit label krijgen. Door dit label mogen winkels in Baarle-Hertog op zondag open

zijn. Om oneerlijke concurrentie te voorkomen mogen winkels in Baarle-Nassau ook hun deuren op zondag openen. Alhoewel tegenwoordig in (grotere) steden de winkels vaak ook op zondag open zijn, was dit enkele jaren geleden nog een unicum. Hierdoor heeft Baarle veel bekendheid verworven, vandaar dat het dorp nog steeds op zondag vol loopt, alhoewel het aantal bezoekers daalt. De koopzondagen zijn niet de enige trekpleister. Baarle kent namelijk veel attracties en merkwaardigheden: de enclave-situatie, het oorlogsverleden, het natuurgebied het Merkske, het Bels-Lijntje en de vele recreatieparken maken Baarle nog steeds een aangename bestemming voor toeristen.

Maar hoe wordt dit toerisme door Baarlenaren ervaren? Uit de data is gebleken dat veel respondenten positief denken over toeristen. Ook menen veel respondenten toeristen te kunnen herkennen. Zoals eerder benoemd zijn ze eigenlijk een aparte sociale groep in Baarle⁷⁰. De toeristen op de parken die naar Baarle afreizen om vakantie te vieren worden vaak getolereerd, zolang ze zich aanpassen aan het leven in het dorp. Ze dienen zich aan de geldende sociale regels in Baarle te houden. Zolang dit lukt, brengen de toeristen leven en gezelligheid volgens onze informanten. Zo beaamt Matthijs:

“Ik heb daar [de toeristen] geen moeite mee. Als ze zich maar netjes gedragen, dan is het goed.”

Daarnaast houden toeristen bedrijven en winkels in Baarle draaiende. Dit vinden veel respondenten zeer waardevol. Ook geven veel respondenten aan trots op hun ‘Baol’ te zijn. Vandaar dat ze hopen dat de toeristen blijven komen, zodat hun bijzondere dorp relevant kan blijven. Zo stelt Sofie:

“Dit is een heel klein dorp, en ze [toeristen] nemen de tijd om een dag of paar dagen hier naartoe te komen. Dat vind ik een speciale gedachte.”

Enkele respondenten hopen dan ook dat de gemeente meer tijd en moeite in het aanwakkeren van toerisme zal gaan steken. Door de aanleg van de nieuwe rondweg zouden potentiële toeristen

---

⁷⁰ Zie hoofdstuk 4

Baarle namelijk over slaan, aangezien ze dan niet meer door Baarle hoeven te rijden. Uiteindelijk hopen veel informanten dat de toeristen zullen blijven komen.

Aan de andere kant geven enkele respondenten aan gewend te zijn aan de toeristen in het dorp. Ze houden er rekening mee en weten wat te verwachten. Hierdoor hebben ze ook geen last van de vele bezoekers. Er zijn ook enkele informanten die aangeven simpelweg geen mening over de toeristen te hebben.

Tot slot geven sommige informanten aan negatief over alle toeristen te denken. Vooral de drukte op zondag wordt als hinderlijk ervaren. Enkele respondenten geven aan het centrum op zondagen echt te vermijden. Informanten zouden dan ook graag een afname van het aantal bezoekers zien, of in ieder geval geen toename. Zo vertelt Olivier:

“Ik vind het vervelend, vooral op zo 'n zondag, dan is het hier zo druk. Dan weet je, oh ik hoef het dorp niet in. Je houdt toch rekening ermee.”

Dan zijn er ook nog toeristen die speciaal voor vuurwerk, benzine en tabak komen. Deze producten zijn namelijk relatief goedkoop te verkrijgen op Belgisch grondgebied. Veel informanten denken negatief over toeristen die speciaal voor bovengenoemde producten komen. Tot deze groep behoren ook respondenten die eerder aangaven geen problemen met recreatief of dagjes toerisme te hebben. Vooral de drukte in de Nieuwjaarsperiode wordt als vervelend ervaren. Deze toeristen zorgen volgens onze informanten voor de meeste overlast en zouden zich niet aan de sociale regels en verkeerswetten houden. Zo vertelt Samantha:

“Verschrikkelijk, die vuurwerktoeristen. Iedereen parkeert overal, je kan niet keren. Niemand gaat aan de kant voor je. Loop ik daar met een hele zware boekentas, die mensen lopen allemaal met z'n vieren naast elkaar en kijken mij boos aan als ik niet even op straat om ze heen loop. Ik kan echt niet tegen zulke mensen.”

Enkele informanten menen dat deze vuurwerktoeristen vooral uit de randstad komen. Deze groep wordt ook wel samengevoegd tot de eerdergenoemde 'Rotterdamers' of 'kampers'. Er is dan ook meer negatief contact tussen deze mensen en de Baarlenaren, dan tussen Baarlenaren onderling. Zo stelt Wilbert:

“Ze zetten de auto weg waar ze willen, plassen tegen de huizen. Er worden door de gemeenten dan bakken weggezet, maar ze kijken nergens naar. En dat valt op. De meeste die daar komen, dat vinden wij dan he, dat zijn allemaal van die mensen van die kanten van Rotterdam. Allemaal met een joggingbroek aan. Dat is niet onze stijl.”

7.4 Toekomstvisie (Hester)

Veel respondenten hopen dat hun Baarle blijft zoals het is. Ze willen er nooit meer weg en zijn oprecht gelukkig in hun dorp. Vooral de gezelligheid en het ons-kent-ons karakter worden gewaardeerd. Echter blijkt ook Baarle niet perfect te zijn. Sommige inwoners zouden graag zaken zien veranderen. De twee populairste wensen van respondenten zijn minder leegstand en meer samenwerking. Veel respondenten gaven expliciet aan de leegstand erg vervelend te vinden. Zo staan er in het centrum inderdaad wat panden leeg en zijn door het slinkende toerisme vele cafés en kroegen gesloten. Uit interviews is gebleken dat er vroeger tussen de 30-40 kroegen en cafés waren, het buitengebied meegerekend. Momenteel zijn dit er substantieel minder (nog geen tien). Ook hopen sommige respondenten niet alleen op méér winkels en horecagelegenheden, maar ook op mooiere winkels en horecagelegenheden. Daarnaast is meerdere malen de wens voor renovatie van oude gebouwen en een nieuwe bestemming voor leegstaande winkelpanden uitgesproken. Twee voorbeelden met betrekking tot dit onderwerp zijn de toekomstwensen van Marieke & Michelle:

“Ik zou sowieso iets aan de middenstand doen, gewoon weer leuke boetieks. Er is zoveel leegstand, die panden moeten weer gevuld worden.”

“Dat er niet nog meer cafés sluiten, er is echt een uitloop. Alle cafés van vroeger gaan dicht en winkels verdwijnen. Nu de intertoys ook weer. Maar dat achterste gedeelte staat leeg sinds dat gebouw gezet is. Dat is met de Dickies hetzelfde, dat staat ook al jaren leeg. Ik hoop dat het geen zwerfdorp wordt.”

Daarnaast zijn ook veel respondenten expliciet voorstander van meer samenwerking. Sommige hopen op het toekomstige bestaan van een Europese gemeente of een intensievere gemeentelijke

samenwerking in een andere vorm. Wel wordt daar met enige regelmaat meteen aan toegevoegd dat dit in de praktijk hoogstwaarschijnlijk nooit zal gebeuren, omdat de politieke situatie het niet toe laat. Ook op het gebied van het verenigingsleven hopen sommige informanten op meer samenwerking. Zo hoopt Levi op:

“Één Baarle. Één Europese gemeente. Één voetbalclub, één tennisclub, één sociaal SOB [cultureel] gebouw. Heel veel contact met elkaar op allerlei gebieden. Ook de bij gemeenten.”

Verder opperen respondenten ook meer praktische zaken, zoals betere faciliteiten en meer groen. Ook wordt er vaak gesproken over een betere infrastructuur. Er wordt geklaagd over de auto's en het vrachtverkeer in het centrum. Over het algemeen kan echter gesteld worden dat inwoners tevreden zijn over hun dorp. De meeste informanten hopen er over 25 jaar met even veel plezier te mogen en kunnen wonen.

8. CONCLUSIE

In dit laatste hoofdstuk van de scriptie worden onze belangrijkste bevindingen besproken waaruit wij conclusies zullen trekken die leiden tot het antwoord op de onderzoeksvraag: *‘Wat is de relatie tussen hoe inwoners uit het enclavegebied Baarle hun sociale- en nationale identiteit ervaren en de wijze waarop zij in contact staan met elkaar?’*

8.1 Identiteit

In hoofdstuk 4 lag de focus op de vraag: *‘Hoe kijken de inwoners uit het enclavegebied Baarle aan tegen hun sociale- en nationale identiteit?’*. Om tot het antwoord op deze vraag te komen, hebben wij de concepten sociale identiteit, nationale identiteit en het wij-zij denken verder uitgelicht.

Uit dit onderzoek is gebleken dat inwoners van Baarle refereren naar een vereniging of stichting waarvan zij lid zijn, wanneer ze praten over hun sociale identiteit. De inwoners van Baarle worden lid van een vereniging/stichting, omdat ze de fundamentele behoefte hebben om ergens bij te horen en zich daarbij thuis te voelen. Bovendien zijn de leden van verenigingen zich ook bewust van andere verenigingen in het dorp. Uit het onderzoek is gebleken dat leden continue bezig zijn met het maken van onderscheid tussen verenigingen, waarbij zij hun eigen vereniging positief willen vergelijken met de andere vereniging(en). Inwoners geven namelijk een bepaald positief kenmerk aan hun eigen vereniging en het tegenovergestelde, minder positieve kenmerk, aan een andere vereniging. Toch hebben deze verenigingen en stichtingen ook een overeenkomst. Ze creëren namelijk allemaal verbondenheid tussen de leden. De verbondenheid zorgt niet alleen voor een hechte groep, maar ook voor een gezellige sfeer.

Wanneer we het hebben over sociale groepen, dan delen de informanten zich met name in bij de boeren, import en vriendengroepen. Dit proces wordt ook wel zelf-categorisatie genoemd. Daarnaast beschrijven de informanten boeren, kakkers, niet-Baarlénaren en toeristen als andere sociale groepen. Deze sociale groepen zijn gebaseerd op gelijke individuele acties, intenties en manieren van geloven. Aan de hand hiervan categoriseren de inwoners zichzelf en anderen. Dit betekent dat de inwoners zich bewust zijn van de kenmerken en eigenschappen die tot de groep(en) behoren. Enkele voorbeelden zijn; boeren zijn sociaal, simpel, nuchter en dragen een

overall met klompen; import is niet geboren in Baarle en zal hier nooit bij horen; Rotterdammers zijn asociaal, misdragen zich en dragen met name trainingspakken; kakkers kleden zich met dure merken en doen alsof ze veel geld hebben (maar hebben dit vaak niet); toeristen lopen rond en maken foto's van het dorp, et cetera. Opvallend is dat de inwoners van Baarle de sociale groep kakkers beschrijven, maar dat tijdens het onderzoek niet één persoon voluit heeft gezegd een kakker te zijn⁷¹. Wij stellen dat dit het gevolg is van het beeld dat men heeft van de 'Baarlenaar'. Baarle wordt door de inwoners een 'boers' dorp genoemd. Blijkbaar proberen de inwoners aan dit beeld te voldoen en is er geen ruimte voor 'de kakker'. De stereotypering van Baarle als 'boers' verklaart ook waarom boeren zowel positieve- als negatieve eigenschappen aan zichzelf toekennen. Blijkbaar schamen boeren zich niet voor hun slechte eigenschappen, aangezien het dorp 'boers' is en de boer als 'normaal' wordt beschouwd. Dit verklaart ook waarom de niet-Baarlenaren niet worden geaccepteerd in het dorp. De groep wordt op basis van afkomst in een bepaalde categorie geplaatst en kan hier niets aan veranderen. Kortom, er kan geconcludeerd worden dat de boeren, kakkers en import hun sociale identiteit ervaren als⁷²:

- Boeren zijn trots op hun sociale identiteit en komen hiervoor uit
- Kakkers zijn trots op hun sociale identiteit, maar komen hier niet direct voor uit
- Import zijn niet trots op hun sociale identiteit, maar komen er wel voor uit

Naast verschillende sociale groepen, bestaan er ook verschillende nationale identiteiten in Baarle. In Baarle heeft de meerderheid van de inwoners een Belgische of Nederlandse nationaliteit. Toch is het niet zo dat alle Nederlanders in Baarle-Nassau wonen en alle Belgen in Baarle-Hertog. Ook zijn er personen die zowel de Belgische als Nederlandse nationaliteit hebben. Ondanks deze verschillende varianten voelen inwoners zich vaak verbonden met één nationaliteit. Dit is vaak de nationaliteit van het land waar deze persoon geboren is. Wanneer de inwoners een keuze maken tussen hun eigen nationaliteit of Baarle, dan kiest met name de oudere generatie voor Baarle. Volgens deze personen betekent het wonen in Baarle dat je van beide kanten de voordelen

---

⁷¹ Enkele inwoners gaven na verloop van het interview aan toch wel tot de groep kakker te behoren.

⁷² Tijdens het onderzoek hebben wij alleen inwoners gesproken die zichzelf beschouwen als boer, import, (deels) kakker. Wij kunnen dus geen omschrijving geven van de mensen van de campings of toeristen.

meepakt. Je bent als Baarlenaar dus niet een Nederlander of een Belg, je bent een mix van deze twee, ook wel een Baolse. Toch blijkt dat, met name tijdens voetbalwedstrijden, er wel een onderlinge strijd is tussen België en Nederland. Hier laten de Belgen en Nederlanders hun nationalistische kenmerken zien, om zich op deze manier te onderscheiden van de ander en een gevoel van natie te creëren. Maar, wanneer een van de twee ploegen is uitgeschakeld dan blijken de Belgen en Nederlanders de andere ploeg te steunen. In Baarle lijkt de nationale identiteit dus niet overheersend en vervagen de fysieke grenzen. Het enclavegebied Baarle is dus een grensoverschrijdende regio die culturele eigenschappen bezit van zowel België als Nederland.

Daarnaast produceert het enclavegebied een geografische regio van identiteit, ook wel een lokale identiteit. Er kan dus gesteld worden dat er een nieuwe identiteit ontstaat in dit dorp, namelijk de Baarlenaar, ofwel 'Baolse'. De inwoners van Baarle vinden hun nationale identiteit dus vrijwel niet belangrijk en verkiezen hun lokale identiteit boven hun nationale identiteit. Dit is een gevolg van de positieve grensoverschrijdende interactie. Het is gebleken dat Baarle aan de vijf condities van Newman (2005), om tot positieve grensoverschrijdende interactie te komen, voldoet. Deze interactie zorgt ervoor dat de samenwerking tussen België en Nederland leidt tot begrip tussen de populaties, waardoor de fysieke grens lijkt te verdwijnen.

Alle informanten verkozen hun sociale identiteit boven hun nationale identiteit. Daarnaast is uit het onderzoek gebleken dat de meeste informanten zichzelf en andere inwoners categoriseren op basis van een sociale groep waar ze bij horen en niet op basis van hun nationaliteit. In dit proces begunstigt de informant de eigen sociale groep t.o.v. de andere sociale groep. Daarbij geven de inwoners uit Baarle aan dat de Ander vaak een persoon/groep is die minder positieve eigenschappen heeft. De Ander wordt dan ook vaak gedefinieerd in problematische termen en neergezet als inferieur, in vergelijking met de dominante persoon of groepering. Dit geldt voor zowel verenigingen als voor sociale groepen. Ook de Belgen en de Nederlanders categoriseren elkaar. Hierbij is het opmerkelijk dat er een binair onderscheid wordt gemaakt tussen Belgen en Nederlanders. Daarnaast geven alle inwoners, zowel Belgen en Nederlanders, dezelfde positieve- en negatieve eigenschappen aan Belgen en Nederlanders. Ondanks het binaire verschil zijn zowel de Belgen als Nederlanders trots op hun eigen identiteit en zijn ze niet bang om negatieve- en positieve eigenschappen over zichzelf naar buiten te brengen. Baarle is een dorp van Belgen en Nederlanders waar Belgen en Nederlanders geaccepteerd worden. De Belgen en de Nederlanders zijn zich dus, net als de boeren, bewust van

de negatieve- en positieve eigenschappen die ze hebben, maar schamen zich hier niet voor aangezien het algemeen geaccepteerd wordt in Baarle.

8.2 Contact

In hoofdstuk 5 lag de focus op de vraag: *‘Hoe beschouwen de inwoners uit het enclavegebied Baarle het onderlinge contact?’* Om tot het antwoord op deze vraag te komen, hebben wij gekeken naar het onderlinge contact, gezamenlijke activiteiten/evenementen en negatief contact.

Uit de data is gebleken dat veel informanten zeer tevreden zijn met de hoeveelheid contact die zij genieten en graag contact met elkaar hebben. Geen enkele informant wenst dan ook minder contact te hebben in het dorp. Het contact dat plaatsvindt in Baarle is zowel kort- als langdurig van aard. Kort contact is kenmerkend voor het algemene karakter van het dorp: Baarle is een echt ons-kent-ons dorp. Om deze reden wordt het maken van een kort praatje op straat in Baarle als iets gewenst en positiefs gezien. Daarnaast is er ook veel langdurig contact. Dit komt tot uiting in veelbetekenende vriendschappen tussen dorpsgenoten. Zoals Pettigrew & Tropp (2008, 293) al aangaven, heeft vriendschap een bijzonder potentieel voor een gezond en positief samenleven. Dit is terug te zien in Baarle, waar positief contact lijkt te overheersen en mensen graag samen willen leven. Positief contact, zowel kort als langdurig, kan in Baarle overal plaats vinden. Kort contact vindt het meest plaats op straat of in openbare gebouwen. Vrienden (langdurig contact) treffen elkaar vooral op verenigingen, in kroegen/cafés of bij elkaar thuis. Plaatsen waar lang contact plaatsvindt zijn dus specifiek dan plaatsen waar kort contact plaatsvindt. Daarnaast speelt voor enkele Nederlandse informanten grondgebied een rol bij het treffen met vrienden.

In Baarle is, zoals in bovengenoemde sectie aangegeven, veel positief contact. Zoals Allport (1954, 263) aangeeft zijn evenementen waar contact op vrijwillige basis plaatsvindt een stimulans voor positief contact. Baarlenaren treffen elkaar dan ook bij de vele gezamenlijke activiteiten in het dorp. Dit zijn activiteiten die door organisaties met leden van beide nationaliteiten georganiseerd worden. Informanten konden veel voorbeelden noemen van dergelijke activiteiten, zoals de Mid-Summer-Night Fair en Wieler6daagse. Maar ook het carnaval, bierfestival en de kermissen vallen binnen deze categorie. Bij deze evenementen zijn er zowel Nederlandse als Belgische bezoekers. Dit geldt niet voor alle sociale groeperingen, deze zijn niet bij elk evenement in dezelfde mate aanwezig. Desondanks is de sfeer bij gezamenlijke

evenementen tussen Baarlenaren onderling vrijwel altijd goed. Als er wel opstootjes zijn, dan zijn deze tussen sociale groepen, bijvoorbeeld tussen kampers en Baarlenaren of boeren en kakkers.

Er is ook negatief contact (Allport, 1954, 263-264) in Baarle. Deze vorm van contact is lastig te onderzoeken/definiëren in het enclavedorp. Uit de gesprekken met de informanten is gebleken dat er tot 40-50 jaar geleden in Baarle strijd was tussen Nederlanders en Belgen. Volgens onze informanten uitte dit zich vooral in het gedrag van schoolkinderen. De kinderen van de Belgische en Nederlandse basisschool gingen na schooltijd met elkaar op de vuist en treiterden elkaar. Volgens veel informanten is de samenkomst van het jeugdwerk in Baarle hetgeen geweest dat de haat en nijd tussen deze kinderen/jongeren heeft weggenomen. De tactiek die gebruikt werd om de kinderen samen te brengen doet denken aan de tactiek gehanteerd in het Robbers Cave Experiment (Spini et al, 2008, 921).

Tegenwoordig is er gelukkig minder negatief contact tussen Nederlanders en Belgen. Toch is uit gesprekken met informanten gebleken dat de spanning nog steeds niet helemaal weg is. Belgen en Nederlanders hebben nog steeds vooroordelen over elkaar en sommige informanten onderhouden ook nog steeds stereotype gedachtegoed. Mede hierdoor houden Baarlenaren stevig vast aan hun sociale/nationale identiteit: door het bestaan van vooroordelen en stereotypen over elkaar kan en wil men niet zomaar wisselen van groep. Opvallend genoeg hebben sommige informanten hun stereotypen over Nederlanders/Belgen ook juist kunnen relativeren doordat ze in de enclavegemeente wonen.

Verder is uit onze data gebleken dat import en inwoners met een niet-westerse achtergrond discriminatie of buitensluiting kunnen ervaren in Baarle. Dit is het resultaat van sociale categorisatie op basis van externe kenmerken (Taylor & Moghaddam, 1987, 75, Turner et al. 1979) en de toepassing van neutralisatie technieken die deze buitensluiting kunnen justificeren (Lanier & Henry, 2010, 176-180). Alhoewel veel informanten wel aangeven dat er buitensluiting plaatsvindt, stellen al onze informanten zelf niet te discrimineren/anderen buiten te sluiten.

8.3 Wisselwerking identiteit en contact

In hoofdstuk 6 hebben wij de begrippen identiteit en contact samengebracht om een antwoord te kunnen geven op de volgende vraag: *'In hoeverre is er een wisselwerking tussen nationale identiteit en het onderlinge contact?'*

Ten eerste de invloed van nationale identiteit op het onderlinge contact. Deze wisselwerking bleek lastig te onderzoeken. Het wordt ten eerste bemoeilijkt door het feit dat Baarlenaren erg weinig bezig lijken te zijn met hun nationale identiteit. Hierdoor kunnen ze soms, met betrekking tot contact, slecht inschatten welke nationaliteit hun kennissen/vrienden überhaupt hebben. Ook zijn er inwoners met een dubbele nationaliteit. Hierdoor wordt het categoriseren van kennissen/vrienden op basis van nationaliteit nog lastiger voor onze informanten. Over het algemeen kan echter wel gesteld worden dat veel van onze informanten meer contact met Nederlanders hebben. Aangezien uit de data is gebleken dat de helft van onze Belgische informanten dus ook meer contact met Nederlanders hebben, zou gesteld kunnen worden dat voor Belgen de nationaliteit minder leidend is in de overweging met wie contact te hebben. Toch lijkt het eerder een logisch gevolg van het wonen in Baarle te zijn door de grote hoeveelheid Nederlanders in het dorp. Wat wel opvallend is, is dat Belgische participanten eerder de voorkeur aan de eigen verenigingen en instanties lijken te geven in vergelijking met hun Nederlandse dorpsgenoten.

Voor Nederlanders lijkt hun nationaliteit wel meer mee te spelen in hun overweging met wie contact te hebben. Al onze Nederlandse informanten hebben namelijk meer contact met Nederlanders. Daarnaast geven sommige Nederlandse informanten aan echt geen Belgische vrienden te hebben en zijn er zelfs enkele informanten die aangeven Belgen te ontwijken. Dit maakt het aannemelijk dat de nationaliteit voor sommige Nederlanders meer meespeelt in de overweging met wie contact te hebben dan dat het doet voor hun Belgische dorpsgenoten.

Ten tweede de invloed van het onderlinge contact op nationale identiteitsvorming. Uit het onderzoek is gebleken dat onderling contact invloed heeft op nationale identiteitsvorming. Inwoners geven namelijk aan dat ze zich meer met hun nationale identiteit verbonden zouden voelen als ze niet in een enclavegebied gewoond hadden. Ze zouden zich dus méér verbonden voelen met hun eigen geboorte nationaliteit en minder verbonden voelen met de nationaliteit van het aangrenzende land als ze in het moederland hadden gewoond. Het onderlinge contact in Baarle tussen Belgen en Nederlanders zorgt er dus voor dat inwoners zich méér identificeren als een mix tussen Belg en Nederlander. Als deze persoon in het moederland had gewoond, dan zou er vrijwel geen contact zijn met de andere nationaliteit en zal dit geen invloed hebben op de identiteitsvorming.

Kortom, er kan gesteld worden dat onderling contact invloed heeft op de identiteitsvorming en dat de nationaliteit ook invloed heeft op het hebben van contact.

8.4 Het leven in Baarle

Tot slot hebben wij in hoofdstuk 7 een antwoord kunnen formuleren op de vraag: *‘Hoe ervaren inwoners uit Baarle-Nassau en Baarle-Hertog het leven in een enclavedorp?’* Hierbij beschouwden wij de fysieke grenzen, de samenwerking van de gemeente en het toerisme als belangrijke factoren voor de leefruimte.

Ten eerste is gebleken dat inwoners weinig persoonlijke waarde hechten aan de fysieke grenzen in het dorp. De meeste inwoners geven ook aan dat zij geen idee hebben waar alle grenzen precies lopen. Bovendien waren er maar enkele informanten die het ontstaan en de geschiedenis van de grenzen kon toelichten. Toch zijn de meeste inwoners zich wel bewust van de grenzen. Het is gebleken dat de inwoners uit Baarle graag interacteren met ‘de andere’ kant, met name als er voordelen zijn. De fysieke grenzen zijn dus op het eerste gezicht niet belangrijk, maar zorgen wel voor de mogelijkheid tot voordelen.

Ten tweede is gebleken dat de gemeenten, volgens de inwoners, hun best doen voor een goede samenwerking. Uit de gesprekken met inwoners komt naar voren dat er veel verschillende meningen zijn over de samenwerking tussen de gemeenten en dat de gemeenten momenteel niet een eenduidig beeld uitdragen. Dit is het gevolg van de verschillende werkwijzen die de Belgen en Nederlanders hanteren. Sommige inwoners zouden dan ook graag één gemeente willen zien in de toekomst. Zij denken dat op deze manier de samenwerking nog soepeler zou verlopen.

Ten derde is gebleken dat veel inwoners de toeristen die naar Baarle afreizen om vakantie te vieren tolereren, zolang ze zich maar aan de sociale regels van het dorp houden. Toch geven sommige informanten aan negatief over deze toeristen te denken. Dit komt met name door de drukte die ze meebrengen. Daarnaast denken veel informanten negatief over toeristen die speciaal voor vuurwerk, tabak en benzine/diesel komen. Tot deze groep behoren ook respondenten die eerder aangaven geen problemen met recreatief of dagjes toerisme te hebben.

Tot slot vroegen wij aan de inwoners hoe zij Baarle het liefst over 25 jaar zien. Uit de antwoorden is gebleken dat veel respondenten hopen op minder leegstand in het centrum en meer samenwerking tussen de gemeenten, verenigingen en inwoners. Verder opperen respondenten ook meer praktische zaken als antwoord op deze vraag, zoals betere faciliteiten, meer groen en

een betere infrastructuur. Ondanks deze wensen zijn Baarlenaren veelal tevreden over het dorp: de meeste informanten hopen er over 25 jaar met even veel plezier te mogen en kunnen wonen.

8.5 Relatie identiteit en contact

Uit het onderzoek is gebleken dat Baarle een zeer open gemeenschap is waar veel positief, langdurig contact plaatsvindt. Toch is er ook negatief contact te vinden in de vorm van wederzijdse vooroordelen, stereotype gedachtegoed en buitensluiting. Het positieve- en negatieve contact lijkt het resultaat van processen van sociale- en nationale identificatie. Inwoners van Baarle zijn namelijk continue bezig met sociale categorisatie en zelf-categorisatie. Uiteindelijk bepaalt de wijze waarop inwoners uit Baarle zich sociaal en nationaal identificeren met wie zij contact hebben. Daarnaast heeft contact ook invloed op de manier waarop inwoners zich identificeren. Het uiteindelijke resultaat van de relatie tussen identiteit en contact in Baarle is de vorming van een nieuwe identiteit, namelijk de Baarlenaar. Deze identiteit ondermijnt de grenzen van de sociale- en nationale identiteit. Dit maakt Baarle tot de zeer open, WonderBAARL(E)ijke gemeenschap dat het nu is.

9. DISCUSSIE

Dit onderzoek is gebaseerd op tien weken veldwerk in Baarle-Hertog en Baarle-Nassau. Wij hebben maar een korte tijd deel uitgemaakt van Baarle, vandaar dat wij waarschijnlijk op een andere manier naar identiteit en contact in Baarle kijken dan mensen die al langer in Baarle wonen. Een belangrijk aspect van Antropologie is om vanuit een *outsider's perspective* een bepaald fenomeen, cultuur of concept te beschrijven. Het is echter een lastige opgave om in minder dan drie maanden een zo compleet mogelijk beeld te krijgen van een, voor ons, vreemde omgeving. Toch kunnen wij stellen dat het ons gelukt is. We hebben alle methoden kunnen uitvoeren en zijn warm ontvangen in het dorp. De inwoners van Baarle stonden voor ons open en namen de tijd. Dit heeft ons geholpen om daadwerkelijk deel te worden van de samenleving en dit antropologische onderzoek succesvol af te sluiten.

Onze empirie geeft, vanwege zijn subjectieve aard, een zo compleet mogelijke weergave van onze ervaringen en bevindingen. Deze etnografie laat vooral onze visie zien vanuit onze ervaring en doet geen aanspraak op een objectieve waarheid. Wij willen nogmaals benadrukken dat onze interpretatie van bepaalde fenomenen niet de enige of absoluut juiste manier is. Bovendien zijn wij niet in de mogelijkheid geweest om uit elke sociale-/economische-/politieke klasse iemand te kunnen spreken. Toch zijn wij van mening dat wij op basis van 35 formele interviews, zestien informele interviews, meer dan honderd korte gesprekken (*small talk*) en (participerende) observatie genoeg data te hebben verzameld om ons onderzoek te volbrengen.

Voordat wij aan dit onderzoek begonnen hadden wij op basis van de theorie bepaalde verwachtingen. Zo verwachtten wij een groot cultuurverschil tussen de Belgen en de Nederlanders te gaan zien, waarin wellicht negatief contact tot uiting zou komen. Achteraf blijkt dat er vrijwel geen negatief contact is tussen deze nationale groepen. Hierdoor werd vooral negatief contact lastig te onderzoeken, aangezien bepaalde theorieën, onderzoeksvragen en aannames niet aansloten bij de realiteit. Wat wel aan het licht is gekomen, is dat de inwoners van Baarle onderscheid maken in sociale groepen.

Verder kwamen wij tijdens ons veldwerk ook praktische problemen tegen. Zo is tijdens het onderzoek gebleken dat inwoners geen eenduidige benamingen hebben voor verschillende sociale groepen die van elkaar lijken te verschillen. Wij hebben tijdens ons veldwerk problemen ervaren met de benamingen van de mensen die niet uit Baarle komen. Import, Rotterdammers, Kampers, mensen van 'boven de rivieren', et cetera. werd door elkaar gebruikt. Ook vonden

mensen het moeilijk om een inschatting te maken van de nationaliteit van hun vrienden. Dit komt doordat Baarlenaren niet per se met nationaliteit bezig zijn en dus ook niet met de nationaliteit van anderen. Hierdoor is het lastig voor ons om harde conclusies te trekken over contact tussen Belgen en Nederlanders en de relatie tussen nationale identiteit en contact. Als laatste bleek negatief contact ook een moeilijk vraagstuk, aangezien informanten zichzelf en elkaar tegenspraken als het op dit onderwerp aan kwam. Zo stelden alle informanten bijvoorbeeld niemand te discrimineren of buiten te sluiten, maar gaven verschillende informanten aan wel buitensluiting te ervaren of te herkennen in het dorp.

Naar ons inziens is het onderzoek een aanvulling op bestaande literatuur over identiteit en contact. Daarnaast geeft het een nieuw perspectief op identiteit en contact in een *intergrated borderland*. Ook demonstreert dit onderzoek de waarde van Nederland als onderzoeksveld voor antropologen. Verder is dit onderzoek interessant voor eenieder die een gedetailleerde, etnografische omschrijving van sociale- en nationale identiteit en onderling contact tussen inwoners in een goed-functionerend grensgebied zoekt.

Het advies voor vervolgonderzoek is op de eerste plaats om langer onderzoek te doen, zodat alle activiteiten/evenementen bezocht kunnen worden. Hierdoor zal er ruimte ontstaan om een nog grotere en gevarieerdere populatie te spreken waardoor er meer generaliseerbare uitspraken gedaan kunnen worden. Verder zou het waardevol zijn om met zowel een Belgische als Nederlandse onderzoeker dit onderzoek uit te voeren, om zowel Belgische als Nederlandse inwoners beter te kunnen bereiken en doorgronden. Daarnaast zou er in een vervolgonderzoek meer aandacht besteed kunnen worden aan negatief contact. Negatief contact is, zoals eerdergenoemd, namelijk een zeer gecompliceerd vraagstuk in Baarle en is dan ook interessant om nader te onderzoeken. Het zou vooral boeiend zijn om te kijken hoe Baarle van een gescheiden gemeenschap naar een goed samenwerkend dorp is gegaan. Uitkomsten van een dergelijk onderzoek zouden namelijk inzicht kunnen verschaffen in andere conflicten binnen een (grens)gemeenschap.

Naar aanleiding van dit onderzoek hebben wij enkele aanbevelingen voor de inwoners van Baarle, zo zouden ze wellicht nog meer open kunnen staan voor samenwerking en wederzijds contact. Daarnaast zou een open instelling de eerdergenoemde processen van *othering* en buitensluiting kunnen minimaliseren. Daarnaast hebben we ook een aanbeveling voor de gemeenten. Het cultuurverschil tussen België en Nederland blijkt op de werkvloer het meest

zichtbaar te zijn. Aangezien de gemeenten moeten samenwerken met elkaar, zullen zij tegen deze cultuurverschillen aanlopen. Een antropoloog zou in dit cultuurconflict de oplossing kunnen zijn voor een nog betere samenwerking. Een antropoloog is namelijk erg bekwaam op het gebied van interactie en communicatie tussen mensen/instellingen met verschillende (culturele) achtergronden.

LITERATUURLIJST

Allport, G.W. 1954/1979. *The effect of contact. In: The nature of prejudice (25th anniversary edition)*. New York: Basic Books.

Aure, M. (2011). Borders of understanding: re-making frontiers in the Russian–Norwegian contact zone. *Ethnopolitics*, 10(2), 171-186.

Anderson, B. 1991. *Imagined communities*, 2nd end. London: Verso.

Benwell, B., & Stokoe, E. 2006. *Discourse and identity*. Edinburgh University Press.

Blommaert, L., Van Tubergen F., & Coenders, M. 2012. Implicit and Explicit Interethnic Attitudes and Ethnic Discrimination in Hiring. *Social Science Research*, 41(1), 61-73.

Brekelmans, F. A. 1965. *De Belgische enclaves in Nederland: bijdragen tot de rechtsgeschiedenis van Baarle-Hertog en Baarle-Nassau* (Doctoral dissertation, Tilburg: Stichting Brabants Historisch Contact).

Cohen A. P. 2000. *'Peripheral Vision: Nationalism, National Identity and the Objective Correlate in Scotland'*. London: Routledge.

Coser, L. 1956. *The Functions of Social Conflict*. London: Routledge & Kegan Paul LTD.

DeWalt, K.M. & DeWalt, B.R. 2011. *Participant observation: a guide for fieldworkers*. Walnut Creek: Atlantic.

Dovidio, J.F., Brigham, J.C., Johnson, B.T., & Gaertner, S.L. 1996. Stereotyping, prejudice, and discrimination: another look. C. N. Macrae, C. Stangor & M. Hewstone (Eds.), *Stereotypes and Stereotyping*, 276-322. New York: Guilford.

Driessen, H., & Jansen, W. 2013. The hard work of small talk in ethnographic fieldwork. *Journal of anthropological research*, 69(2), 249-263.

Eriksen T. H. 2002. *Ethnicity and nationalism: Anthropological perspectives*. Pluto Press.

Evans, J., & Jones, P. 2011. The walking interview: Methodology, mobility and place. *Applied Geography*, 31(2), 849-858.

Flint, C. 2017. *Introduction to Geopolitics*, 3rd end. Oxon: Routledge.

Fouskas, V. K. 2005. Uncomfortable Questions: Cyprus, October 1973–August 1974. *Contemporary European History*, 14(1), 45-63.

Frey, J. H., & Fontana, A. 1991. The group interview in social research. *The Social Science Journal*, 28(2), 175-187.

Gelbman, A., & Timothy, D. J. 2011. Border complexity, tourism and international exclaves: A case study. *Annals of Tourism Research*, 38(1), 110-131.

Gellner, E. 1978. Notes towards a theory of ideology. *L'Homme*, 69-82.

Gemeente op maat. 2011. *Baarle-Nassau*. Centraal Bureau voor de Statistiek, Den Haag/Heerlen. Geraadpleegd op: <https://opendata.cbs.nl/statline/#/CBS/nl/dataset/70072ned/table?dl=F290>

Hindriks, P., Verkuyten M., & Coenders, M. 2014. Interminority attitudes: The roles of ethnic and national identification, contact, and multiculturalism. *Social Psychology Quarterly*, 77(1), 54-74.

Holslag, A. 2015. The Process of Othering from the “Social Imaginaire” to Physical Acts: An Anthropological Approach. *Genocide Studies and Prevention: An International Journal*, 9(1), 10.

Janssen J., van Tuijl, A. 2005. *Typisch Baarle: de puzzel uitgelegd*. Bruna Baarle-Nassau, Baarle-Nassau.

- Jensen S.Q. 2011. Othering, identity formation and agency. *Qualitative Studies*,2(2), 63-78.
- Jetten J., Spears, R., & Postmes, T. 2004. Intergroup distinctiveness and differentiation: a meta-analytic integration. *Journal of personality and social psychology*, 86(6),862.
- Joosen H. 2006. *Ons Baarle: Een bijzonder dorp. Bouwstenen voor de geschiedenis van Baarle*. Koninklijke Drukkerij Em. De Jong, Baarle-Nassau.
- Lanier M., Henry S. 2010. *Essential Criminology*. Westview Press.
- Malvoz, L. 1986. “Baerle-Duc et Baerle-Nassau, Trente-quatre territoires pour deux communes”, *Bulletin Trimestriel, Credit Communal de Belgique*, 155,3-58.
- Martínez, O. J. 1994. *Border people: Life and society in the US-Mexico borderlands*. University of Arizona Press, Tucson.
- Newman, D. 2005. “Conflict at the Interface: The Impact of Boundaries and Borders on Contemporary Ethnonational Conflict, “ in C. Flint (ed.) *The Geography of War and Peace*, Oxford: Oxford University Press.
- Newman, D. 2006. Borders and bordering: Towards an interdisciplinary dialogue. *European Journal of Social Theory*,9(2),171-186.
- Oetting, E. R. 1994. Orthogonal cultural identification: Theoretical links between cultural identification and substance use. *NIDA research monograph*,130, 32-32.
- Ooijevaar, J. & Jenissen R. 2016. Internationale migratie op de vierkante kilometer. *Demos, bulletin over de bevolking en samenleving*,32(8), 1-3.

Pettigrew, T. F., & Tropp, L. R. 2008. How does intergroup contact reduce prejudice? Meta-analytic tests of three mediators. *European Journal of Social Psychology*, 38(6), 922-934.

Pettigrew, T.F., Tropp, L.R., Wagner, U., & Christ, O. 2011. Recent advances in intergroup contact theory. *International Journal of Intercultural Relations*, 35(3), 271-280.

Raabe, T., & Beelmann, A. 2011. Development of ethnic, racial, and national prejudice in childhood and adolescence: A multinational meta-analysis of age differences. *Child development*, 82(6), 1715-1737.

Raphael, M. W. 2017. "Cognitive Sociology". Oxford Bibliographies Online in Sociology. Vol. 187. New York: Oxford University Press.

Spears, R. 2011. Group Identities: The Social Identity Perspective. *S.J. Schwartz et al. (eds.), Handbook of Identity Theory and Research*, 201-224.

Spini, D., Elcheroth, G., & Fasel, R. (2008). The impact of group norms and generalization of risks across groups on judgments of war behavior. *Political Psychology*, 29(6), 919-941.

Statbel. 2018. Loop van de bevolking. *Baarle-Hertog*. Geraadpleegd op: <https://statbel.fgov.be/nl/themas/bevolking/loop-van-de-bevolking#figures>

Statistiek Vlaanderen. 2018. Jouw Gemeente in Cijfers. *Baarle-Hertog*. Geraadpleegd op: <https://www.statistiekvlaanderen.be/sites/default/files/docs/GM-Baarle-Hertog.pdf>

Taylor, D.M. & Moghaddam, F.M. 1987. *Theories of intergroup relations*. Westport: Praeger.

Terlouw, K. 2018. Transforming identity discourses to promote local interests during municipal amalgamations. *GeoJournal*, 83(3), 525-543.

Turner, J. C., Brown, R. J., & Tajfel, H. 1979. Social comparison and group interest in ingroup favouritism. *European journal of social psychology*, 9(2), 187-204.

Van Houtum, H., & Van Naerssen T. 2002. Bordering, ordering and othering. *Tijdschrift voor economische en sociale geografie*,93(2),125-136.

Verhallen, T. 2016. Tuning to the dance of ethnography: Ethics during situated fieldwork in single-mother child protection families. *Current anthropology: A world journal of the sciences of man*, (4), 452-473.

Vitunic, B. 2003. Enclave to exclave: Kaliningrad between Russia and the European Union. *Intermarium*, 6(1),1-28.

Wagner, U., Christ, O., Pettigrew, T.F., Stellmacher, J. & Wolf, C. 2006. Prejudice and minority proportion: contact instead of threat effects. *Social psychology quarterly*, 69(4),380-390.

Whyte, B.R. 2004. *A Historical and Documentary Study of the Belgian and Dutch Enclaves of Baarle- Hertog and Baarle-Nassau*.Melbourne: University of Melbourne.